

DOROTA TOMASZEWSKA

AP SŁUPSK

ZARYS DZIEJÓW PATRIOTYCZNEGO RUCHU ODRODZENIA NARODOWEGO W LATACH 1982-1989 W WOJEWÓDZTWIE SŁUPSKIM

Czym był, obecnie już niemal zapomniany, Patriotyczny Ruch Odrodzenia Narodowego? Spontanycznym ruchem społecznym, środkiem do manipulowania społeczeństwem czy próbą „oswojenia” stanu wojennego? Wykreowany przez Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą (PZPR), kojarzony jako propagandowe ramię Wojсковей Rady Ocalenia Narodowego (WRON), dla jednych równie jak ona znienawidzony, dla innych był nadzieją na demokratyzację systemu komunistycznego. Historia jego działalności zarówno w skali kraju, jak i w nieistniejącym obecnie województwie słupskim nie została do tej pory opracowana¹. Warto tę lukę uzupełnić – choćby na lokalnym szczeblu – gdyż była to ostatnia tak szeroko zakrojona inicjatywa społeczno-polityczna zamierzającego ostatecznie systemu komunistycznego w Polsce.

Zapaść gospodarcza, jaka nastąpiła w PRL na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego wieku, spowodowała w społeczeństwie zniechęcenie i niewiarę w deklarowane przez władzę sposoby przewycięzania zaistniałego kryzysu. Trudności życia codziennego, dotyczące zwłaszcza zaopatrzenia w żywność, rodziły frustracje, doprowadzając do niepokoju społecznego. Przełomowym mo-

¹ Chociaż PRON jest wymieniany prawie w każdej publikacji dotyczącej stanu wojennego, dotychczas nie powstała rzetelna pozycja bibliograficzna przedstawiająca jego genezę i funkcjonowanie. Jedyne opracowanie opisujące szczegółowo proces tworzenia PRON stanowi książka Jerzego Kucińskiego *Geneza PRON*, wydana jeszcze w 1985 roku. Zważywszy na datę i kontekst wydania jest to pozycja bez wątpienia propagandowa (o podobnym charakterze są również broszury partyjne typu *Podstawy wiedzy o PZPR (podręcznik dla kandydatów PZPR)*, także „wyjaśniające” idee powołania PRON). Po 2000 r. działalność Ruchu na Białostocczyźnie opisał Grzegorz Radłowski w artykule „*Ruch Porozumienia Narodowego*” na Białostocczyźnie w latach osiemdziesiątych XX wieku. *Zarys problematyki*, „*Studia Podlaskie*” t. XVII, Białystok 2007/2008, s. 163-178. Szczegółowo opisał także powstawanie OKON i PRON w Warszawie i województwie warszawskim Tadeusz Ruzikowski w monografii *Stan wojenny w Warszawie i województwie stołecznym 1981-1983*, Warszawa 2013, s. 145-156.

mentem okazała się „niewinna” z pozoru, podwyżka niektórych cen mięs w lipcu 1980 roku, znacznie podnosząca koszty utrzymania. Reakcją była fala strajków, która pod koniec lipca objęła cały kraj. Zawiazywały się Międzyzakładowe Komitety Strajkowe (MKZ), a na całym Wybrzeżu ogłoszono strajk generalny. W konsekwencji władze musiały porozumieć się ze strajkującymi, podpisując tzw. porozumienia sierpniowe – w Szczecinie, Gdańsku i Jastrzębiu Zdroju. Rządzący uznali wszystkie postulaty strajkujących, w tym powołanie Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego (NSZZ) „Solidarność”. Podpisanie porozumień nie uspokoiło nastrojów społecznych, tym bardziej że władza zwlekała z realizacją tych postulatów. Pogarszała się także (już bardzo zła) sytuacja gospodarcza kraju, a zwłaszcza zaopatrzenie ludności w podstawowe produkty żywnościowe. Wiosną 1981 roku wprowadzono kartki na mięso i wędliny, masło i produkty zbożowe. Społeczeństwo przestawało mieć nadzieję, że to rządzący wydobędą kraj z postępującego kryzysu, tym bardziej że NSZZ „Solidarność” tworzył dynamiczny, stale rosnący ruch społeczny, będący przeciwwagą dla skostniałej centralistycznie zarządzanej partii.

Panaceum na postępującą destabilizację społeczno-polityczną miał być program reform gospodarczych zaproponowany na IX Zjeździe Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR) i zapowiedź kontynuacji „linii porozumienia, dialogu i współpracy ze wszystkimi środowiskami społecznymi”². Zjazd jednak nie przyniósł oczekiwanych efektów. Materiały pozjazdowe pełne były sloganów, znanych i nieakceptowanych przez zmęczone społeczeństwo. Zapowiedź wprowadzenia reform i rozszerzenia formuły działania Frontu Jedności Narodu (FJN) nie wzbudziły większego zainteresowania³.

Jesienią zostały zintensyfikowane propagandowe działania władz mające na celu uspokojenie nastrojów społecznych. Na posiedzeniu Sejmu w październiku 1981 roku gen. Wojciech Jaruzelski⁴ przedstawił ideę powołania Rady Porozumienia Narodowego: „Zapraszam do niej Zjednoczone Stronnictwo Ludowe i Stronnictwo Demokratyczne, związki zawodowe, organizacje społeczne, naukowe i twórcze. Zwrócę się do obywateli, cieszących się w społeczeństwie wysokim autorytetem, o udział w pracach rady. Liczę na poparcie tej inicjatywy ze strony kierownictwa Kościoła”⁵. Zapowiedział także powołanie Społecznej Rady Konsultacyjnej przy Prezydium Rządu. Ideę powołania Frontu Porozumienia Narodowego Jaruzelski przedstawił również 4 listopada 1981 roku w rozmowie z prymasem abp Józefem Glempem i Lechem Wałęsą; była ona też omawiana przez Biuro Polityczne PZPR i Komisję

² W. Jaruzelski, *Przemówienie na IX Nadzwyczajnym Zjeździe PZPR*, [w:] tegoż, *Przemówienia 1981-1982*, Warszawa 1983, s. 122-123.

³ J. Roszkowski, *IX Nadzwyczajny Zjazd*, [w:] *Polska pod rządami PZPR*, red. M.F. Rakowski, Warszawa 2000, s. 370.

⁴ Gen. Wojciech Jaruzelski w 1981 roku skupiał w swoich rękach całkowitą władzę. Od kwietnia 1968 roku piastował stanowisko Ministra Obrony Narodowej, równoległe od lutego 1981 roku był I Sekretarzem KC PZPR oraz od października tego samego roku pełnił funkcję Prezesa Rady Ministrów.

⁵ W. Jaruzelski, *Przemówienie na posiedzeniu Sejmu wygłoszone 20 października 1981 r.*, [w:] tegoż, *Przemówienia...*, s. 181-182.

Współdziałania PZPR, ZSL i SD. O utworzeniu stałej płaszczyzny porozumienia wszystkich sił akceptujących „zasady socjalizmu” dyskutowano także na naradzie sekretarzy wojewódzkich PZPR z Jaruzelskim, która odbyła się 15 listopada 1981 roku⁶. W „Życiu Warszawy” ukazał się wywiad z ówczesnym wicepremierem Mieczysławem F. Rakowskim, w którym obszernie została omówiona zasada tworzenia i działania Frontu Porozumienia Narodowego⁷, a od początku listopada wojewódzkie i terenowe instancje partyjne rozpoczęły intensywne działania informacyjno-propagandowe. Dnia 28 listopada podczas obrad VI Plenum Komitetu Centralnego (KC) PZPR Jaruzelski twierdził, że: „Jest to droga porozumienia narodowego w intencji ocalenia ojczyzny, na platformie konstytucyjnych zasad Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Z woli naszej partii współdziałając z sojusznicznymi stronnictwami, wystąpiliśmy z koncepcją budowy Frontu Porozumienia Narodowego, wierząc, iż mądrość polityczna i instynkt samozachowawczy narodu znajdą na tej płaszczyźnie swój wyraz i patriotyczną moc”⁸. Wszystkie te działania miały się nijak do funkcjonujących od 23 października na terenie całej Polski wojskowych grup operacyjnych, które oficjalnie miały wspomagać administrację państwową. W rzeczywistości traktowane były jako rekonesans wojskowy przed wprowadzeniem stanu wojennego, do którego władza przygotowywała się od ponad roku⁹. Został on ogłoszony 13 grudnia 1981 roku. Wojsko przejęło w zasadzie władzę na terenie całego kraju.

Po ogłoszeniu stanu wojennego w Podstawowych Organizacjach Partyjnych (POP) PZPR głównym tematem zebrań (oprócz funkcjonowania partii w tym czasie) było omówienie działań, jakie należałoby podjąć, aby utworzyć Obywatelskie Komitety Ocalenia Narodowego (OKON)¹⁰. Mówił o tym także Kazimierz Barcikowski na spotkaniu z lektorami KC PZPR w styczniu 1982 roku: „Wspomniałem o potrzebie tworzenia bazy społecznej dla zapewnienia poparcia działalności Wojskowej Rady

⁶ *Od lutego 1981 r. do listopada 1985 r. Reocities*, www.reocities.com/wojciech_jaruzelski/zyciorys4.html (dostęp 20.08.2014). Rozmowa gen. Jaruzelskiego, prymasa Glempa i Wałęsy nie przyniosła efektów. Strony rozeszły się bez żadnych uzgodnień.

⁷ M.F. Rakowski, *Porozumienie – rozszyfrujmy to zakłęcie*, [w:] tegoż, *Trudny dialog*, Warszawa 1983, s. 59-72.

⁸ W. Jaruzelski, *Przemówienie na zakończenie obrad VI Plenum KC PZPR wygłoszone 28 listopada 1981 r.* [w:] tegoż, *Przemówienia...*, s. 200.

⁹ Od listopada 1980 r. do KW MO w Słupsku zaczęły napływać telefonogramy z KG MO oraz wytyczne z Biura Śledczego MSW w sprawie prewencyjnego zatrzymania i internowania osób zaangażowanych w działalność opozycyjną. W czerwcu 1981 r. został opracowany przez Wydział Śledczy KW MO dokładny plan operacji zatrzymywania i konwojowania internowanych. Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku (dalej: IPN Gd), sygn. 002/35/1, *Sprawa obiektowa kryptonim „Jodla” dotycząca osób internowanych przez Służbę Bezpieczeństwa po ogłoszeniu stanu wojennego*, k. 52 i tamże, *Plan zatrzymywania i konwojowania osób podlegających internowaniu na wypadek poważnego zagrożenia PRL*, k. 10-12.

¹⁰ Archiwum Państwowe w Koszalinie Oddział w Słupsku (dalej: APK OS) Komitet Wojewódzki (dalej: KW) PZPR, sygn. 27/388/0/91, broszura, *Praca ideowo-wychowawcza instancji i organizacji partyjnych woj. słupskiego od wojewódzkiej konferencji programowo-wychowawczej*, s. 19. Z biegiem czasu Obywatelskie Komitety Ocalenia Narodowego zmieniły nazwę na Obywatelskie Komitety Odrodzenia Narodowego.

Ocalenia Narodowego. Z myślą o tym inicjujemy obywatelskie komitety ocalenia narodowego¹¹.

Działania partii przy powstawaniu OKON w woj. śląskim omawiano między innymi w trakcie narady komisarzy wojskowych i aktywu kierowniczego instancji terenowych PZPR, która odbyła się 19 stycznia 1982 roku. Komisarz wojskowy Sławna, kom. ppor. Adamuszek, zaproponował strukturę organizacyjną Komitetów Ocalenia Narodowego (KON). Organami podstawowymi miały być Społeczne Komitety Ocalenia Narodowego (SKON) prowadzące swoją działalność w zakładach pracy i na wsiach, a które po zakończeniu stanu wojennego należałoby przekształcić w Komitety Porozumienia Narodowego (KPN?). SKON powoływane byłyby w wyborach jawnych, a ich najwyższą instancją powinno być Plenum, z którego wyłonione zostałyby prezydium i komisje problemowe (np. handlu i usług, rolna, kultury i oświaty, skarg i wniosków). W SKON (a właściwie w KPN – po zakończeniu stanu wojennego) powinni uczestniczyć członkowie PZPR, ZSL, SD, Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej (ZSMP), Związku Młodzieży Wiejskiej (ZMW), Związku Harcerstwa Polskiego (ZHP), Związku Bojowników o Wolność i Demokrację (ZBoWiD), Koła Gospodyń Wiejskich (KGW), Ochotniczej Straży Pożarnej (OSP) oraz bezpartyjni. Komisarz zaproponował również powołanie grup inicjatywnych działających na terenie miasta lub gminy, w skład których wchodziłoby przedstawiciele PZPR, ZSL i SD¹².

Już samo wytypowanie do organizowania OKON przedstawicieli organizacji partyjnych wskazywało, że nie jest to inicjatywa oddolna. Tymczasem na forum Sejmu Jaruzelski 25 stycznia 1982 roku stwierdzał, że: „Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego z zadowoleniem wita powstające samorzutnie [podkr. D.T.] w różnych regionach kraju komitety ocalenia narodowego. To dobrze, że nowe porozumienia kształtuje się samorzutnie, w codziennej praktyce, wśród ludzi jednego zakładu pracy lub miejsca zamieszkania [...] jako organ Frontu Porozumienia Narodowego¹³”.

¹¹ K. Barcikowski, *Wystąpienie na spotkaniu z lektorami Komitetu Centralnego w dniu 7 stycznia 1982 roku (stenogram)*, [w:] K. Barcikowski, *Porozumienia*, Warszawa 1983, s. 275-276. Na tym samym spotkaniu określił także cele partii w okresie stanu wojennego: „W istocie rzeczy w okresie stanu wojennego partia na tyle musi odbudować swoje siły i wpływy, aby mogła przeżyć – w całym tego słowa znaczeniu – funkcję przewodniej siły budownictwa socjalistycznego”. Tamże, s. 270.

¹² APK OS, KW PZPR, sygn. 27/388/0/91, *Protokół z narady aktywu kierowniczego instancji terenowych z udziałem komisarzy wojskowych odbytej w dniu 19 stycznia 1982 roku*, k. 35-36. Nazwa Społeczny Komitet Ocalenia Narodowego (SKON), proponowana przez kom. ppor. Adamuszkę, nie przyjęła się w okręgu śląskim, najprawdopodobniej przez fatalnie brzmiący skrót SKON. Użycie tej nazwy przez komisarza wojskowego może świadczyć również o słabym przepływie informacji propagandowych pomiędzy wojskiem a instancjami partyjnymi.

¹³ W. Jaruzelski, *Przemówienie... wygłoszone 25 stycznia 1982 roku...*, s. 249-250. Tezę o rzekomo samorzutnie powstających komitetach powtórzył także podczas wystąpienia na VII Plenum KC PZPR, gdzie zasugerował również zmianę nazwy: „W kraju powstają samorzutnie komitety ocalenia narodowego. Jest już ich prawie 4,5 tysiąca. Częstokroć należą do nich autorytety w danym środowisku, nierzadko starsi wiekiem, cenieni za swoje doświadczenie, za chęć do

Pierwsze OKON zaczęły powstawać w Słupsku już w styczniu 1982 roku. Z inspiracji Komitetów Zakładowych PZPR zaczęto także organizować Zakładowe Komitety Ocalenia Narodowego (ZOKON), m.in. w Słupskiej Fabryce Mebli¹⁴. Do 5 lutego 1982 roku z inicjatywy Podstawowych Organizacji Partyjnych (POP) PZPR i Komisji Współdziałania Partii i Stronnictw Politycznych¹⁵ powstało 110 Obywatelskich Komitetów Ocalenia Narodowego. Odnotowano w nich ponad 2800 osób, z czego ponad 500 było członkami PZPR. Do jednego z głównych zadań instancji partyjnych w tym okresie należało rozwijanie propagandy i inicjowanie tworzenia Obywatelskich Komitetów Ocalenia Narodowego, tak aby do końca kwietnia 1982 roku obszarem ich działania objąć wszystkie środowiska i jednostki administracyjne województwa słupskiego¹⁶.

W Słupsku Miejski Komitet Ocalenia Narodowego (MKON) powstał 19 lutego 1982 roku. Jego przewodniczącym został Julian Taszarek. Czynnie działali w nim także Roman Budzik, Franciszek Garszczyński, Elżbieta Wojewódzka i Andrzej Zimecki. Działalność słupskiego komitetu, wspierana przez komisarza terenowego WRON, w początkowej fazie funkcjonowania skupiała się (podobnie jak w większości powstałych komitetów) na sprawach praktycznych dotyczących niedogodności dnia codziennego. Zajmowano się usprawnieniem funkcjonowania handlu, poprawą jakości lokalnych produktów spożywczych, wadliwym działaniem administracji publicznej¹⁷. W celach propagandowych inicjowano także spotkania z (wiekowymi już) działaczami Polskiej Partii Robotniczej (PPR), członkami ZBoWiD i przedstawicielami administracji terenowej¹⁸. Dużym utrudnieniem w tym pierwszym okresie działalności komitetów był brak instytucjonalnego wsparcia i niedookreślenie kompetencji. Władze samorządowe województwa nie kwestionowały przydatności OKON w rozwiązywaniu bieżących problemów, jednak niechętnie z nimi współpracowały.

Etapem kończącym początkowy okres powstawanie OKON było podpisanie na posiedzeniu Komisji Współdziałania 20 lipca 1982 roku w Warszawie „Deklaracji

pracy społecznej. Może słuszniej będzie traktować je jako komitety odrodzenia narodowego”. Zmiana nazwy polegała na zastąpieniu „komitetów ocalenia” na „komitety odrodzenia”. Widocznie gen. Jaruzelski uważał, że naród już ocalał i teraz tylko musi się odrodzić. W. Jaruzelski, *Zadania PZPR w walce o jedność partii, o umocnienie władzy ludowej, o pełną społeczną akceptację socjalizmu. Referat biura politycznego wygłoszony przez I sekretarza KC PZPR generała armii Wojciecha Jaruzelskiego*, [w:] VII Plenum KC PZPR, 24-25 lutego 1982 roku. *Podstawowe dokumenty i materiały*, Warszawa 1982, s. 25.

¹⁴ APK OS, KW PZPR, sygn. 27/388/0/91, *Informacja o działaniach społeczno-politycznych wynikających z instrukcji i wytycznych Biura Politycznego KC PZPR w kluczowych zakładach województwa słupskiego*, k. 16.

¹⁵ W dalszej części artykułu używać będę skrótu Komisja Współdziałania.

¹⁶ APK OS, KW PZPR, sygn. 27/388/0/91, broszura, *Praca ideowo-wychowawcza...*, s. 18. Na liczbę powstałych 110 OKON składały się: 3 miejskie, 4 miejsko-gminne, 17 gminnych, 46 wiejskich, 38 zakładowych, 1 w instytucji i 1 osiedlowy.

¹⁷ *Trudne drogi odrodzenia*, „Zbliżenia” 1982, nr 18, s. 1 i 5.

¹⁸ APK OS, KW PZPR, sygn. 27/388/0/91, *Uwagi Wydziału Propagandy i Agitacji KW PZPR do materiału Kuratorium Oświaty i Wychowania pn. „Sytuacja polityczna w środowisku szkolnym oraz aktualne kierunki działań Kuratorium Oświaty i Wychowania”*, k. 189.

w sprawie Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego¹⁹. Sygnatariuszami jej były: PZPR, ZSL, SD, Stowarzyszenie PAX, Chrześcijańskie Stowarzyszenie Społeczne (ChSS) i Polski Związek Katolicko-Społeczny (PZK-S). W Deklaracji określono założenia programowe ruchu oraz polityczne ramy porozumienia narodowego. Ruch miał odzwierciedlać różnorodność światopoglądową społeczeństwa (oczywiście swoiście rozumianą), wielorakość opinii oraz wyrażać reprezentatywne aspiracje środowisk społeczno-zawodowych. Miał zrzeszać wszystkich, którzy uznawali przewodnią rolę PZPR w społeczeństwie, akceptowali socjalistyczny ustrój PRL oraz aprobowali sojusz i przyjaźń ze Związkiem Radzieckim²⁰. Podczas obrad Komisji Inicjującej, powołanej przez sygnatariuszy ruchu w celu utworzenia Tymczasowej Rady Krajowej PRON, uznano, że podstawowymi ogniwami PRON będą OKON²¹. Podpisanie Deklaracji stanowiło przesłankę do tworzenia struktur wojewódzkich Ruchu. Zaczęły powstawać Tymczasowe Rady Wojewódzkie PRON.

¹⁹ Władza, tak niechętna II Rzeczypospolitej, a zwłaszcza rządowi Józefa Piłsudskiego, „zaczepnęła” najprawdopodobniej gotowy schemat tworzenia PRON z historii powstawania Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem (BBWR). Cytując za Andrzejem Garlickim i dopisując w nawiasach kwadratowych współczesne odniesienia, nie można uciec od takiego skojarzenia: „Opublikowanie deklaracji dało asumpt do przyspieszenia akcji tworzenia lokalnych komitetów BBWR [PRON]. Odkazywało się to pod kuratelą starostów i wojewodów [sekretarzy PZPR]. W ciągu stycznia i lutego 1928 [1982] roku powstała jednolita struktura organizacyjna działająca w oparciu o aparat państwowy [aparat partyjny]. Starano się wciągać do komitetów ludzi znanych na danym terenie, a jedyną deklaracją była deklaracja lojalności wobec Józefa Piłsudskiego [PZPR i socjalistycznego ustroju PRL]. [...] Starano się również, by skład komitetów był odbiciem struktury społecznej, by znaleźli się w nim chłopcy i rzemieślnicy, ziemianie i przemysłowcy, lekarze i adwokaci, nie mówiąc już o nauczycielach, którym wręcz nakazywano wstępowanie. Najtrudniej było pozyskać robotników. [...] BBWR [PRON] zakładał członkostwo indywidualne i członkostwo zbiorowe. Akces do BBWR [PRON] zgłaszały nie tylko sanacyjne organizacje polityczne [organizacje polityczne], ale i organizacje gospodarcze czy kombatanckie”. Podobieństw było więcej: „Powoływano też z reguły stałe komisje problemowe zajmujące się zagadnieniami miejskimi, rolnictwa, propagandą czy szkolnictwem. Tworzono równocześnie stałe biura wojewódzkie BBWR [PRON]. [...] Tworzenie grup wojewódzkich, powoływanie zarządów wojewódzkich BBWR stanowiło pierwszy etap budowy Bloku [Ruchu]. Następnym było powoływanie zarządów powiatowych [oraz zarządów gminnych] i mężów zaufania [tych powołano tylko przed wyborami] BBWR [PRON] na szczeblach niższych”. A. Garlicki, *Od maja do Brześcia*, Warszawa 1981, s. 179-180, 257-259.

²⁰ A. Czyż, *Państwo demokracji socjalistycznej*, [w:] *Podstawy wiedzy o PZPR (podręcznik dla kandydatów PZPR)*, Warszawa 1985, s. 141-142. Do szczegółowych zadań ruchu miało należeć m.in.: „inicjowanie konsultacji najważniejszych decyzji państwowych, udział w kampaniach wyborczych do ciał przedstawicielskich i organizowanie społecznego poparcia dla ich poczynań, inicjowanie społecznego procesu powstawania aktów prawnych, inspirowanie i kontrolowanie działalności aparatu państwowego, rozwijanie różnych form samorządności”. J. Kuciński, *Geneza PRON...*, s. 76.

²¹ Komisja Inicjująca, mająca na celu utworzenie Tymczasowej Rady Krajowej PRON, powołana przez sygnatariuszy Deklaracji, liczyła 44 osoby. Uczestniczyło w niej 16 członków PZPR, 3 przedstawiciele ZSL, 3 przedstawiciele SD, po jednym z PAX, ChSS, PZKS, pozostałe 19 miejsc zajmowali bezpartyjni z różnych środowisk opiniotwórczych. Głównymi animatorami Komisji byli: prof. Janusz Reykowski, prof. Mikołaj Kozakiewicz, Jan Dobraczyński.

W Słupsku Tymczasową Wojewódzką Radę Programowo-Koordynacyjną PRON (TWR P-K PRON) powołano 21 września 1982 roku na rozszerzonym posiedzeniu Wojewódzkiej Komisji Porozumiewawczej Partii i Stronnictw Politycznych. Udział w nim wzięli także działacze OKON z całego województwa, posłowie ziemi słupskiej oraz przedstawiciele wytypowanych organizacji społecznych i młodzieżowych²². W skład powołanej TWR P-K PRON, liczącej 57 osób, weszli przedstawiciele różnych środowisk i miejscowości województwa słupskiego (17 było członkami PZPR, 8 ZSL, 6 SD i 26 bezpartyjnych)²³. W Radzie tej reprezentowane były różne organizacje społeczne²⁴. Na przewodniczącego TWR P-K PRON wybrano Ludwika Downar-Zapolskiego, wieloletniego działacza społecznego, członka PZPR, wiceprezesa Zarządu Słupskiej Izby Rzemieślniczej. W podjętej Uchwale członkowie Rady zobowiązali się m.in. do podjęcia starań o: rozszerzenie Ruchu o inne organizacje społeczne, jego trwałe usytuowanie w życiu społeczno-politycznym, skoordynowanie działań w celu umocnienia PRON w województwie słupskim, a także o opracowanie i wdrożenie jednolitego „frontu wychowawczego” młodzieży kształtującego (poprawnie określone) postawy patriotyczne. Zobowiązano się również do ścisłej współpracy z Wojewódzkim Komitetem Obrony (WKO)²⁵.

Pierwsze posiedzenie Prezydium TWR P-K PRON odbyło się 5 października 1982 roku, a do tego czasu członkowie prezydium przeprowadzali akcje propagujące

²² „Zbliżenia” 1982, nr 33, s. 2 (art. red.). W spotkaniu wzięły udział jedynie organizacje, które uznawały „przewodnią rolę PZPR i akceptowały socjalistyczny ustrój PRL”.

²³ W większości byli to członkowie MOKON, m.in. Franciszek Garszczyński ze Słupska i Romuald Rutkiewicz z Lęborka; Gminnego OKON (GOKON), m.in. Irena Janulewicz ze Smołdzina i Adam Szyryn z Damnicy; Miejsko-Gminnego OKON (M-G OKON), m.in. Tadeusz Bukala z Kępic i Marian Żądło z Bytowa; Zakładowego OKON (ZOKON), m.in. Jan Śledzinowski z PKP i Jan Golecki z fabryki „Famarol”, członkowie FJN, m.in. Jerzy Bytnerowicz oraz przedstawiciel Wojskowego Sztabu Wojskowego Józef Jeż. Skrótów nazw ewoluowały w czasie (np. MKON – Miejski Komitet Ocalenia Narodowego, na MOKON – Miejski Obywatelski Komitet Ocalenia Narodowego), w dokumentach na jednej stronie (APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 7, *Informacja Tymczasowej Rady Wojewódzkiej PRON w Słupsku o stanie i programowej działalności w województwie*, k. 39) figuruje TRG – Tymczasowa Rada Gminna i TGR – Tymczasowa Gminna Rada.

²⁴ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 7, *Kandydaty do Tymczasowej Wojewódzkiej Komisji Programowo-Koordynacyjnej PRON zgłoszone przez rozszerzone posiedzenie Wojewódzkiej Komisji Porozumiewawczej partii i stronnictw politycznych*, k. 2-5. Do słupskiego PRON akces zgłosiły: Słupskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, ZSMP, ZBoWiD, ZMW, Kaszubskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, Liga Kobiet Polskich (LKP), KGW, ZHP, Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej (ORMO), PAX oraz ChSS. Zarządy organizacji i towarzystw społecznych zgłaszające akces do PRON najczęściej nie informowały o tym swoich szeregowych członków. Bardzo często zdarzało się, że osoby, nawet nie wiedząc o tym, „należały” do PRON wielokrotnie (jeżeli były np. członkami Ligii Obrony Kraju, Ochotniczych Straży Pożarnych i Polskiego Związku Wędkarskiego). Niejednokrotnie podczas zebrań plenarnych ruchu stwierdzano, że o ile czasami członkowie zarządów organizacji społecznych uczestniczyli w pracach PRON, o tyle szeregowi członkowie tych organizacji pozostawali obojętni.

²⁵ Tamże, *Uchwała zebrania organizacyjnego Tymczasowej Wojewódzkiej Rady Programowo-Koordynacyjnej Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego w Słupsku, odbytego dnia 21 września 1982 roku*, k. 1.

PRON. Próbowali tworzyć ogniwa w terenie; brali udział w spotkaniach w zakładach pracy, na których popularyzowali ideę powołania Ruchu; obecni byli na rozpoczęciu roku akademickiego w słupskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej (WSP)²⁶, brali udział w posiedzeniu WKO i w audycjach radiowych.

Pod koniec października odbyło się także spotkanie Prezydium TWR P-K PRON z Wojewódzką Komisją Współdziałania (WKW) poświęcone m.in. współpracy administracji państwowej z organami PRON i polityce informacyjnej dotyczącej ich działalności. Na spotkaniu przedstawiono informację przygotowaną przez Wydział Propagandy i Agitacji KW PZPR omawiającą tworzenie terenowych struktur PRON. Mimo intensywnie prowadzonej propagandy do pierwszych dni października tylko w niektórych miastach i gminach zostały powołane Tymczasowe Miejskie (Gminne) Rady PRON – w Kępicach (13 września), Studzienicach (24 września), Postominie (27 września), Dębnicy Kaszubskiej (1 października), Główcyczach (5 października), Smołdzinie (15 października). W Ustce istniejący MOKON przekształcono w PRON. Podobnie było w Lęborku. W wielu miejscowościach powołano jedynie Grupy Inicjatywne PRON²⁷. Tak było m.in. w gminie Ustka, Sławnie i Kobylnicy. Najwolniej tworzenie ogniw PRON przebiegało w rejonie Bytowa, gdzie do połowy października w wielu miejscowościach (mieście i gminie Bytów, Czarnej Dąbrówce, Kołczygłowach, Lipnicy) nie zawiązały się struktury PRON. Komitety partyjne w tych miejscowościach deklarowały jednak, iż do końca października tworzenie terenowych struktur PRON zostanie ukończone. Powstałe już rady PRON w swoich programach skupiały się przede wszystkim na działaniach w środowisku lokalnym, takich jak „organizowanie spotkań z mieszkańcami gminy; inicjowanie czynów społecznych i produkcyjnych na rzecz środowiska” (Tymczasowa Gminna Rada (TGR) PRON w Główcyczach); „rozwijanie różnych form samopomocy i samorządności na wsi, pielęgnowanie tradycji domu rodzinnego jako podstawowej komórki integrującej Polaków, kształtowanie dobrych obyczajów wsi polskiej” (TGR PRON w Postominie). Nie brakowało również w tych programach sloganowej „nowomowy” partyjnej, np. TGR PRON w Dębnicy Kaszubskiej deklarowała w programie działania „budowę narodowego porozumienia, wsłuchiwanie się w opinię i głosy społeczeństwa, uruchamianie opinii publicznej, jako najskuteczniejszego ogniwa kontroli”²⁸.

²⁶ Ze względu na duże skupisko młodzieży nie tylko PRON interesował się słupską WSP. Środowisko akademickie było inwigilowane przez Służbę Bezpieczeństwa (SB), która miała na terenie uczelni tajnych współpracowników. Podczas prowadzenia sprawy o kryptonimie „Duszpasterz”, dotyczącej studenta IV roku historii, SB oceniła tw. o ps. „Kordas” i „Szczepan” jako źródła „stałe, wiarygodne, posiadające dalsze możliwości informowania”. Informacje przez nich przekazywane były „wiarygodne i pogłębiały dotychczasowe rozeznanie” [podkr. D.T.]. IPN Gd, sygn. 0026/200, „Duszpasterz” *Meldunek operacyjny*, k. 1; *Raport ze spotkania z tw. ps. „Kortas”*, k. 19; *Wyciąg z informacji tw. ps. „Szczepan” z dnia 4 lutego 1982 roku*, k. 34.

²⁷ W skład Grup Inicjatywnych PRON wchodziło przeważnie po jednym przedstawicielu PZPR, SD i ZSL, czasami dokooptowano również działacza młodzieżowego.

²⁸ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 3, *Informacja o aktualnym stanie tworzenia terenowych struktur Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego – stan na dzień 5 października 1982 roku*, k. 10-20.

Przyspieszenie zakończenia formowania ogniw terenowych PRON związane było z wyborem delegatów do Tymczasowej Rady Krajowej PRON, której zjazd odbył się w Warszawie 17 grudnia 1982 roku. Zgodnie z zaleceniami sygnatariuszy przedstawionymi Komisji Inicjującej przez Alfreda Beszterda (SD) w skład Tymczasowej Rady Krajowej (TRK) zostali powołani wszyscy członkowie Komisji Inicjującej, przewodniczący tymczasowych struktur wojewódzkich, przedstawiciele podstawowych ogniw ruchu i środowisk opiniotwórczych²⁹. Ukonstytuowana na zjeździe TRK PRON liczyła około 300 osób (w tym prezydium – 50 osób), przewodniczącym został Jan Dobraczyński. Województwo śląskie reprezentowali: Andrzej Wasilewski, Marek Lewandowski, Maciej Patalas i Ludwik Downar-Zapolski. Ten ostatni został wybrany do komisji statutowej, a Andrzej Wasilewski do komisji programowej. Na zjeździe potwierdzono również, że podstawową bazą PRON pozostają OKON³⁰.

Pod koniec 1982 roku na terenie województwa śląskiego działało łącznie (PRON i OKON) 231 podstawowych ogniw Ruchu, skupiających ponad 4000 osób. Funkcjonowało 35 rad miejskich i gminnych. Zajmowały się one przede wszystkim działalnością na rzecz społeczności lokalnej³¹. Na posiedzeniu plenarnym 21 grudnia 1982 roku przyjęto *Kierunkowy program przedsięwzięć Tymczasowej Rady* oraz powołano cztery komisje problemowe: Komisję Organizacyjno-Programową, Komisję Ekonomiczno-Socjalną, Komisję ds. młodzieży i Komisję ds. kultury. Miały się zajmować m.in. „usprawnieniem spraw w zakresie zaopatrzenia, usprawnieniem pracy administracji, tworzeniem motywacji do pracy kwalifikowanych kadr”³². Wszystkie

²⁹ J. Kuciński, *Geneza PRON...*, s. 94.

³⁰ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 7, *Wystąpienie na plenarnym posiedzeniu Tymczasowej Wojewódzkiej Rady PRON w Słupsku w dniu 21 grudnia 1982 roku*, k. 21-23; J. Kuciński, *Geneza PRON...*, s. 98. W czasie trwania zjazdu powołano także 4 komisje: programową na czele z prof. Januszem Reykowskim, statutową, której przewodniczył prof. Henryk Goryszka, informacyjną z Klemensem Krzyżogórskim i organizacyjną pod przewodnictwem Wincentego Lewandowskiego.

³¹ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 7, *Informacja Tymczasowej Rady Wojewódzkiej PRON w Słupsku o stanie i programowej działalności w województwie*, k. 30-39. Na wniosek M-G OKON w Sławnie dokonano przeglądu świetlic i klubów wiejskich oraz przydzielono im opiekunów; w Człuchowie zorganizowano czyny społeczne w celu uporządkowania osiedli mieszkaniowych; TRG PRON w Potęgowie doprowadziła do uruchomienia komunikacji autobusowej na terenie gminy. W Słupsku z inicjatywy Tymczasowej Rady Miejskiej (TRM) PRON powołano Klub Federacji Konsumenta oraz wprowadzono dyżury członków Rady PRON i Prezydenta Miasta. Równie intensywnie w ostatnich miesiącach 1982 roku działało Prezydium śląskiego PRON. Z inicjatywy członków Prezydium po posiedzeniu Rady Izby Rzemieślniczej w Słupsku powołano Tymczasową Radę Rzemiosła PRON, a po spotkaniu z kadrą naukową WSP powołano na uczelni OKON. Odbyło się również spotkanie Przewodniczącego RW PRON z Komendantem Wojewódzkim MO, na którym omówiono nastroje społeczne i stan bezpieczeństwa na terenie woj. śląskiego. Zorganizowano także propagandową konferencję prasową z udziałem przedstawicieli prasy, radia i telewizji propagującą idee i cele PRON.

³² Tamże, *Uchwała Tymczasowej Wojewódzkiej Rady Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego w Słupsku podjęta na plenarnym posiedzeniu w dniu 21 grudnia 1982 roku*, k. 53-55. Pod koniec działalności PRON funkcjonowało już 20 stałych komisji, powoływano także okolicznościowe komisje specjalne.

te działania, odpowiednio nagłaśniane, miały za zadanie przekonać społeczeństwo regionu słupskiego, że to właśnie PRON jest gwarantem stabilizacji i pojednania społecznego.

Początek 1983 roku zdominowany został przez kampanię programowo-wyborczą związaną z wyborem delegatów na I Wojewódzki Zjazd PRON, który zaplanowano na początek kwietnia, oraz wyborem delegatów na mający odbyć się w maju I Kongres PRON. Głównymi organizatorami konferencji gminnych (na których omawiano Deklarację Programową PRON) były instancje PZPR oraz gminne komitety ZSL. Według szacunkowych danych w zjazdach gminnych uczestniczyło około 2000 osób, w zebraniach wiejskich (w 156 OKON) około 7000 osób. O ile frekwencja na zjazdach gminnych była wysoka, o tyle na zebrania wiejskie OKON przychodziło niewiele osób. Przeważali członkowie PZPR i ZSL, aktywnie uczestniczyli w zjazdach także nauczyciele i członkowie ZBoWiD. Wśród młodzieży i osób bezpartyjnych zebrania wzbudzały znikome zainteresowanie³³. Tematy poruszane na spotkaniach oscylowały głównie wokół bieżących spraw gospodarczych i bytowych, m.in. wadliwego systemu kontraktacji lnu i zboża, podniesienia opłat za olej napędowy, spekulacji, zaopatrzenia i ustabilizowania systemu podatkowego w rzemiośle.

I Wojewódzki Zjazd PRON podzielony został na dwie części. Pierwsza – przedkongresowa, która odbyła się 7 kwietnia w Sali konferencyjnej KW PZPR w Słupsku, stanowiła podsumowanie dotychczasowej działalności Ruchu w regionie. W referacie programowym wygłoszonym przez przewodniczącego TWR PRON Ludwika Downar-Zapolskiego oprócz (nadmiernie) optymistycznych stwierdzeń o dużym zainteresowaniu działalnością PRON społeczeństwa regionu słupskiego znalazły się także zapewnienia o prorządowym charakterze ruchu i jego miejscu w systemie politycznym kraju. Ruch, działając w „duchu socjalistycznej odnowy”, miał za zadanie jednoczyć wszystkich „Polaków aktywnie uczestniczących w budowie socjalizmu, obecnie w wyprowadzeniu kraju z kryzysu, ale też i tych stojących na uboczu, milczących, zdeorientowanych społecznie i politycznie”³⁴. Podczas wystąpień delegatów zwracano uwagę na jedynie sporadyczne zasięganie opinii PRON dotyczących spraw regionu przez administrację państwową oraz niedostateczne zaangażowanie się działaczy w tworzenie OKON w zakładach pracy³⁵. W uchwale, którą przyjęto na zakończenie pierwszej części zjazdu, podkreślono, że „Ruch nasz dobrze służy społeczeństwu województwa, właściwie realizuje program socjalistycznej odnowy i porozumienia”³⁶. Uchwała zawierała również propozycje zmian i uzupełnień do Statu-

³³ APK OS, KW PZPR, sygn. 27/388/0/91, KW Protokoły posiedzeń Komisji Współdziałania t. 287, *Protokół z posiedzenia Wojewódzkiej Komisji Współdziałania Partii i Stronnictw Politycznych w dniu 25 marca 1983 roku*, k. 7-9.

³⁴ Oczywiście tych „zdeorientowanych społecznie i politycznie” należało „zorientować” z powrotem na drogę socjalistycznego rozwoju.

³⁵ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 1, *Protokół I Zjazdu Wojewódzkiego Patriotycznego Ruchu Narodowego w Słupsku odbytego w dn. 7 kwietnia 1983 roku*, k. 36-44.

³⁶ Tamże, *Uchwała I Wojewódzkiego Zjazdu Programowo-Wyborczego PRON w Słupsku*, k. 53. Była to oczywista „nowomowa” partyjna, niemająca wiele wspólnego z ówczesną rzeczywistością.

tu PRON. Uczestnicy zjazdu wybrali 19 delegatów na I Krajowy Kongres PRON w Warszawie, który miał odbyć się w dniach 7-9 maja 1983 roku.

Warszawski Kongres zakończył się przyjęciem „Deklaracji programowej PRON”, „Kierunków i metod działalności PRON” oraz „Zasad statutowych PRON”. Deklaracja określała podstawowe wartości Ruchu, jego istotę oraz miejsce w systemie politycznym kraju. Drugi dokument precyzował program działania i odnosił się w zasadzie do wszystkich dziedzin życia społecznego (od działań na „zwiększenie wpływu społeczeństwa na działalność organów państwowych” do „działań na rzecz kształtowania środowiska człowieka”). Zasady statutowe określały strukturę i organy PRON, warunki uczestnictwa oraz „formy działania PRON, jego podstawowych ogniw i organów”³⁷. Do Rady Krajowej PRON wybrano pięciu przedstawicieli województwa słupskiego, region miał także swojego przedstawiciela w Centralnej Komisji Kontroli Finansowej³⁸. W wystosowanym na zakończenie Kongresu „Apelu do Narodu” zamieszczono m.in. wezwanie – „uczynmy wszystko, aby stało się możliwe zniesienie stanu wojennego”. Z podobnym apelem Rada Krajowa PRON 9 lipca zwróciła się do Sejmu, Rady Państwa i rządu.

Druga część I Wojewódzkiego Zjazdu PRON w Słupsku odbyła się po zakończeniu I Kongresu PRON – 7 lipca 1983 roku³⁹. Podsumowano wówczas działalność słupskiego PRON po zakończeniu kongresu. Prezydium Tymczasowej Rady Wojewódzkiej w związku z wieloma skargami na działanie administracji państwowej już w maju podjęło decyzję o rozpoczęciu społecznej kontroli urzędów pod hasłem „Urząd – Obywatel” mającej na celu poprawę jej funkcjonowania⁴⁰; opracowało także kalendarz spotkań delegatów na Kongres z różnymi środowiskami społecznymi, aby poinformować je o przebiegu i postanowieniach Kongresu; zaapelowało do rad terenowych, aby w środowiskach, gdzie prowadzą działalność, zadbały o porządek i estetykę otoczenia. Zorganizowano wówczas m.in. prace przy budowie: chodników, nawierzchni boisk sportowych (w Miastku) i ogródka jordanowskiego (w Cewicach); w Parchowie uruchomiono Stację Harcerską. Wystąpiono także z wnioskiem do wojewody słupskiego w sprawie pogłębienia rzeki Słupi.

³⁷ *I Kongres Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego 7-9 maj 1983 roku. Materiały i dokumenty*, Warszawa 1983, s. 34-49.

³⁸ Przedstawicielami woj. słupskiego w Radzie Krajowej PRON zostali: Jerzy Baska – rolnik, Ludwik Downar-Zapolski – przew. RW PRON w Słupsku, Jadwiga Gliczyszyńska – rolniczka, Kazimierz Sobkowiak – przew. RZ PRON w PZPS „Alka” w Kępicach, Andrzej Wasilewski – przew. zakładowego OKON w PZPS „Alka” w Słupsku. W Centralnej Komisji Kontroli finansowej region słupski reprezentował Antoni Bubienko – emeryt przew. TRM PRON w Lęborku.

³⁹ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 1, k. 57, k. 79, k. 110. Istnieją rozbieżności w dokumentach dotyczących drugiej części Zjazdu. Na zaproszeniu nazwa *II-gi Wojewódzki Zjazd PRON* została odręcznie zmieniona na *II część Wojewódzkiego Zjazdu PRON*, ale dokumenty zjazdowe noszą nagłówki II Zjazdu. Ponieważ II Zjazd PRON odbył się w 1987 roku, ww. dokumenty należy traktować jako dokumenty drugiej części I Zjazdu PRON.

⁴⁰ Nie mając żadnego umocowania prawnego i żadnych możliwości egzekucji, kontrole były bardziej formą propagandy Ruchu i jego członków.

Na konferencjach terenowych, które odbywały się na przełomie czerwca i lipca (powoływano na nich stałe struktury Ruchu), dyskutowano przede wszystkim o niezrealizowanych przez administrację państwową postulatach (np. nieuznaniu Ustki jako miejscowości uzdrowiskowej). Skarżono się także na brak zainteresowania działalnością PRON przez kierownictwa zakładów pracy i instytucji⁴¹. Dyskusja zjazdowa zakończyła się przyjęciem uchwały, w której zobowiązywano Radę m.in. do „systematycznego wcielania w życie dokumentów uchwalonych na I Kongresie jak Deklarację Programową, Kierunki i metody działania oraz zasady statutowe”, oraz nakazywano, „by w codziennej pracy tworzyć warunki dla dialogu i porozumienia społecznego z uwzględnieniem moralnego odradzania i społecznej edukacji obywatelskiej”⁴². Na zjeździe dokonano także wyboru przewodniczącego Rady Wojewódzkiej (RW) PRON, którym został dotychczasowy przewodniczący TWR P-K PRON Ludwik Downar-Zapolski. Pierwsze posiedzenie nowo wybranej Rady Wojewódzkiej PRON odbyło się 21 lipca 1983 roku. Przyjęto na nim „Program przedsięwzięć Rady Wojewódzkiej PRON w Słupsku”, wybrano Prezydium Rady oraz uchwalono Regulamin Rady Wojewódzkiej i Regulamin Pracy Prezydium RW⁴³.

Pod koniec lipca 1983 roku PRON stał się „ciałem konstytucyjnym”. Na posiedzeniu Sejmu (20 lipca) została przyjęta zmiana w Konstytucji PRL. Art. 3 ustęp 3 otrzymał brzmienie: „Patriotyczny Ruch Odrodzenia Narodowego jest płaszczyzną jednoczenia społeczeństwa dla dobra Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, a także współdziałania partii politycznych, organizacji i stowarzyszeń społecznych oraz obywateli niezależnie od ich światopoglądu – w sprawach funkcjonowania i umacniania socjalistycznego państwa oraz wszechstronnego rozwoju kraju”⁴⁴. Tym samym PRON całkowicie przejął zadania rozwiązanego Frontu Jedności Narodu (FJN).

Posiedzenie Rady Wojewódzkiej, które odbyło się w grudniu 1983 roku, było (już tym razem) zgodne z ogólnopolską inicjatywą Rady Krajowej PRON dotyczącą powołania Społecznego Ruchu Pomocy Szkole i Rodzinie. Temat obrad stanowiła „Rola oświaty kultury i organizacji młodzieżowych w moralnym wychowaniu mło-

⁴¹ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 1, *Referat programowy*, k. 82-95.

⁴² Tamże, sygn. 27/370/0, t. 1, *Uchwała II Wojewódzkiego Zjazdu Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego* (II część), k. 110. Jak to „moralne odradzanie i społeczna edukacja obywatelska” miała wyglądać według działaczy PRON, na zjeździe nie sprecyzowano.

⁴³ Tamże, sygn. 27/370/0, t. 8, *Uchwała w sprawie zasad funkcjonowania Rady Wojewódzkiej PRON, oraz jej Prezydium*, k. 9 i APS, KW PZPR, 27/388/0/91, KW Protokoły posiedzeń Komisji Współdziałania t. 287, *Notatka z posiedzenia Komisji Współdziałania PZPR, ZSL i SD z dnia 26 czerwca 1983 r.*, k. 13. Na posiedzeniu powołano zespoły problemowe oraz ich przewodniczących: zespół ds. Społecznego Dialogu, Porozumienia i Konsultacji – przew. Julian Taszarek; zespół d/s Organów Przedstawicielskich i Samorządności – przew. Mirosław Konrat; zespół ds. Interwencji Społecznych – przew. Ryszard Cynalewski; zespół ds. Wsi i Rolnictwa oraz Ochrony Naturalnego Środowiska – przew. Mieczysław Remiszewski; zespół ds. Młodego Pokolenia, Rodziny i Ochrony Zdrowia – przew. Marek Lewandowski. Wyłoniono także jedną komisję – ds. Pokoju i Bezpieczeństwa Międzynarodowego – przew. Józef Majkowski. Kandydatury na przewodniczących zespołów i komisji zostały już w czerwcu zaaprobowane przez Komisję Współdziałania PZPR, ZSL i SD.

⁴⁴ Dz.U. 1983, nr 39, poz. 175, s. 529.

dzieży”. Ze względu na marginalny udział ludzi młodych w działaniach prowadzonych przez PRON dyskusja miała oscylować wokół programów aktywizujących młodzież. Materiały do dyskusji przygotował zespół ds. Młodego Pokolenia, Rodziny i Ochrony Zdrowia i były one (zdaniem jednego z dyskutantów – Franciszka Garszczyńskiego, przew. RM PRON w Słupsku) „zbiorem sloganów i pobożnych życzeń”⁴⁵. Dyskusja nad priorytetową (jak określali działacze PRON) sprawą młodego pokolenia „w rzeczy samej nie wniosła nic nowego”, stanowiła jedynie asumpt do podjęcia narzuconej tematyki⁴⁶. Na tym samym posiedzeniu ponownie powrócono do braku zaangażowania władz lokalnych w popieranie działalności PRON. Według dyskutantów mimo podejmowania przez Ruch wielu inicjatyw na rzecz wzmacniania autorytetu władzy działalność PRON była często przez tę władzę ignorowana. Niejednokrotnie dochodziło do zakazu udzielania pomocy przez pracowników gminnych i powiatowych rad narodowych radom terenowym PRON. Przedstawiciele władz wojewódzkich (mimo zaproszeń) zignorowali dwudniowy konwent z przewodniczącymi rad terenowych, nie wzięli również udziału w spotkaniu z prof. Marianem Dobrosielskim⁴⁷ zorganizowanym przez komisję Pokoju i Bezpieczeństwa Międzynarodowego. W dyskusji żalono się na nieobecność wysokich przedstawicieli sygnatariuszy ruchu na zebraniach terenowych, a jedynym miejscem spotkań zostały oficjalne uroczystości, których głównym organizatorem był PRON⁴⁸. Na Ruch także scedowano obowiązek podziękowania działaczom FJN za ich dotychczasową działalność. Zdaniem przewodniczącego Downar-Zapolskiego RW została „ukierunkowana na kończenie działalności FJN”⁴⁹.

Koniec 1983 roku stanowił również zakończenie quasi-spontanicznego, w niewielkiej tylko mierze oddolnego ruchu społecznego, jakim początkowo były OKON, a następnie (już w bardzo znikomym stopniu) PRON⁵⁰. Część bezpartyjnego społe-

⁴⁵ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 8, *Protokół z posiedzenia Rady Wojewódzkiej w Słupsku nt. „Rola kultury, oświaty i organizacji młodzieżowych w moralnym wychowaniu młodzieży” w dniu 21 grudnia 1983 roku*, k. 19.

⁴⁶ W wystąpieniach dyskutantów przeważała „nowomowa” typu „niemniej chce stwierdzić, że aktywność w tym problemie nie jest jeszcze taka, jaką chcielibyśmy osiągnąć”, a jednym z remedium (według tego dyskutanta) na prawidłowe wychowanie młodzieży było „upowszechnienie w szerszym zakresie pracy ideowo-politycznej wśród organizacji młodzieżowych”. Tamże, k. 23 i 33-34. Ciekawostką może być, że w zespole ds. Młodego Pokolenia, Rodziny i Ochrony Zdrowia zasiadali m.in. członkowie ZBoWiD.

⁴⁷ Prof. Marian Dobrosielski – politolog i były dyplomata, m.in. ambasador w Wielkiej Brytanii w latach 1969-1972, umieszczony na tzw. Liście Kisiela w „Tygodniku Powszechnym” z grudnia 1984 roku.

⁴⁸ Użalanie się na „niedocenianie” Ruchu przez władze lokalne wyrażane było prawie na każdym zebraniu przez cały okres działalności słupskiego PRON.

⁴⁹ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 8, *Informacja o pracy prezydium RW PRON między posiedzeniami oraz zadania związane z przeprowadzeniem konsultacji nt. ordynacji wyborczej*, k. 90-91.

⁵⁰ Wykorzystanie w PRON „starych”, jeszcze czasami działających w PPR, działaczy, pozwoliło tym ludziom uwierzyć, że mogą być nadal partii potrzebni. Stanowili jednocześnie trzon tego „oddolnego ruchu społecznego”. To oni przede wszystkim byli „wysyłani” do szkół, gdzie wygłaszali wspomnieniowe prelekcje, realizując „politykę patriotyczną” Ruchu.

czeństwa (zwłaszcza ta świadomie zrzeszona w PRON) zaakceptowała poczynania władz i w pewnym sensie je legitymizowała, zwłaszcza po zniesieniu stanu wojennego 22 lipca 1983 roku. PRON oprócz sprawowania funkcji „przekaznika opinii społecznej” stał się kolejną fasadową organizacją społeczną, całkowicie podporządkowaną PZPR.

Od początku 1984 roku słupski PRON już w pełni „przejął” zadania byłego Frontu Jedności Narodu i (podobnie jak FJN w latach minionych) został patronem uroczystych obchodów „z okazji”⁵¹. Na lutowym posiedzeniu WKW ustalono, że pod egidą PRON odbędą się uroczyste obchody 40-lecia PRL i 40-lecia powrotu Ziemi Zachodnich i Północnych do Macierzy⁵². W pierwszym kwartale 1984 roku najważniejszym zadaniem jednak było przygotowanie aktywu i rad terenowych PRON do przeprowadzenia przedwyborczych zebrań w związku ze zbliżającymi się wyborami do rad narodowych⁵³. Postanowiono utworzyć dwie grupy aktywu PRON. Pierwsza, prowadząca działalność lektorską, „sterowana bezpośrednio z RW PRON”, miała składać się z lektorów wojewódzkich instancji PZPR, SD, ZSL i działaczy innych sygnatariuszy; druga „miała nieść merytoryczną pomoc terytorialnym radom PRON”⁵⁴. Od 4 do 18 kwietnia przy współudziale Rejonowych Ośrodków Pracy Partyjnej i Wojewódzkiego Biura Wyborczego przeprowadzono 11 narad rejonowych, na których przeszkolono około 500 aktywistów terenowych PRON⁵⁵. Kandydaci na rad-

⁵¹ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 5, *Imprezy masowo-polityczne*, k. 86. Tylko w I półroczu jubileuszowego 1985 roku PRON był organizatorem lub współorganizował: „Rocznice wyzwolenia miast i miejscowości województwa, w tym rocznicę wyzwolenia miasta Słupska, Rocznice powstania Armii Radzieckiej, 700-lecie miasta Lęborka oraz 500-lecie powstania Dębnicy Kaszubskiej, 1 Maja – Święto Pracy, Rocznice uchwalenia Konstytucji 3 Maja i Święto Stronnictwa Demokratycznego; 40. rocznicę Zwycięstwa nad Faszyzmem (Manifestacja społeczeństwa, Apel pokoju)”. Drugie półrocze zapowiadało się jeszcze „bardziej bogato”.

⁵² APK OS, KW PZPR, sygn. 27/388/0/91, KW Protokoły posiedzeń Komisji Współdziałania t. 287, *Protokół z posiedzenia Wojewódzkiej Komisji Współdziałania PZPR, ZSL i SD, odbytego w dniu 16 lutego 1984 roku w siedzibie WK ZSL*, k. 19-20. Ramowy program obchodów został przedstawiony przez sekretarza RW PRON – Zbigniewa Talewskiego. Funkcję przewodniczącego Wojewódzkich Komitetów obu Obchodów 40-lecia miał piastować I sekretarz KW PZPR, zastępcami zaś byli prezes WK ZSL, przewodniczący SD, przewodniczący PRON i przewodniczący WRN.

⁵³ Ze względu na przedłużenie kadencji Sejmu to wybory do rad narodowych miały określić poziom poparcia społeczeństwa dla poczyńań władzy. Jedyna lista wyborcza – sygnowana przez PRON, miała także wykazać stopień popularności tej organizacji. W wyborach, które odbyły się 17 czerwca, w skali całego kraju głosowało według władz 74,7% wyborców, w ocenie opozycji głosowało jedynie 57,4%.

⁵⁴ APK OS, KW PZPR, sygn. 27/388/0/91, KW Protokoły posiedzeń Komisji Współdziałania t. 287, *Protokół z posiedzenia Wojewódzkiej Komisji Współdziałania PZPR, ZSL i SD w dniu 23 marca 1984 roku*, k. 25-26. Na okres kampanii wyborczej oddelegowano do pracy w PRON nie tylko partyjnych aktywistów (około 300 osób), ale również etatowych pracowników KW PZPR, WK ZSL i WK SD. Przewodniczącym Wojewódzkiego Kolegium Wyborczego został przewodniczący RW PRON Ludwik Downar-Zapolski. Tamże.

⁵⁵ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 8, *Informacja Prezydium Rady Wojewódzkiej PRON o działalności między plenarnymi posiedzeniami a zwłaszcza w zakresie kalendarza wyborczego*, k. 109-110. Zatrudnieni działacze zostali także zobowiązani do powołania w obrębie każdego okręgu i obwodu do głosowania grup aktywu PRON.

nych, desygnowani przez partie polityczne, dobierani byli według klucza partyjnego (ustalenia zapadały na posiedzeniach Komisji Współdziałania), bezpartyjni musieli zostać zaakceptowani przez PRON⁵⁶. W praktyce to Ruch mianował kandydatów na radnych wszystkich szczebli⁵⁷. Dyskusja na konsultacyjnych zebraniach przedwyborczych organizowanych przez Ruch oscylowała wokół bieżących problemów i niewywiązywania się władz z dotychczasowych obietnic. Krytkowano programy wyborcze za pominięcie w nich tak ważnych dla regionu spraw, jak m.in. potrzeba uruchomienia telefonicznej centrali automatycznej (Damnica, Przechlewo, Kępice), budowa oczyszczalni ścieków (Ustka), budownictwo mieszkaniowe w Uście oraz budowa przechowalni i przetwórni warzyw i owoców⁵⁸. Frekwencja w wyborach do rad narodowych w województwie śluskim (według oficjalnych danych) wyniosła 79%, co – jak podkreślono na posiedzeniu WKW – „było wyrazem poparcia dla programu PRON, zaufania do kierunków rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, wyrazem postępującej stabilizacji społeczno-politycznej w województwie”⁵⁹. Prawie połowę (około 40%) spośród nowo wybranych radnych stanowili aktywni działacze PRON⁶⁰.

Pod koniec 1984 roku odbyła się wspólna sesja Rad Wojewódzkich PRON Słupska i Koszalinia dotycząca zagrożeń środowiska naturalnego w pasie nadmorskim środkowego Wybrzeża. Wypracowane po wielu konsultacjach i debatach (m.in. ze środowiskami naukowymi WSP w Słupsku i WSI w Koszalinie) stanowisko obu RW zawierało oprócz istotnych postulatów, takich jak: „pilne uchwalenie ustawy o ochronie środowiska morskiego – o postanowieniach zgodnych z treścią i założeniami Konwencji Helsińskiej, przyspieszenie prac nad nową ustawą o ochronie przyrody”, także zupełnie przyziemne: „przeciwdziałanie myciu w korytach rzek i zbiorników wodnych pojazdów mechanicznych, maszyn i sprzętu oraz naczyń zanieczyszczonych szkodliwymi substancjami”. Termin sesji – październik-listopad został dobrany nieprzypadkowo, albowiem problematyka ochrony środowiska miała być głównym tematem grudniowego posiedzenia Rady Krajowej PRON⁶¹.

⁵⁶ Tamże, t. 5, *Analiza działalności Rady Wojewódzkiej, rad terenowych i ogniw podstawowych w województwie śluskim w 1984 roku*, k. 17. Wobec tych wszystkich „zabiegów” wręcz kuriozalne było stwierdzenie zawarte w analizie działalności Rady Wojewódzkiej: „Demokratyzacji życia społecznego sprzyjał fakt wpływu społeczeństwa na dobór swych reprezentantów w radach narodowych jako przedstawicielskich organach władzy państwowej”.

⁵⁷ APK OS, KW PZPR, sygn. 27/388/0/91, KW Protokoły posiedzeń Komisji Współdziałania t. 287, *Protokół... w dniu 23 marca*, k. 34-35.

⁵⁸ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 8, *Protokół z plenarnego posiedzenia Rady Wojewódzkiej PRON w dniu 21 maja 1984 roku*, k. 124-125.

⁵⁹ APK OS, KW PZPR, sygn. 27/388/0/91, KW Protokoły posiedzeń Komisji Współdziałania t. 287, *Protokół z posiedzenia Wojewódzkiej Komisji Współdziałania PZPR, ZSL i SD odbytego w dniu 10 lipca 1984 roku w siedzibie WK ZSL*, k. 46.

⁶⁰ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 10, *Informacja o zakresie, formach i efektach współdziałania rad narodowych z ogniwami Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego, Słupsk 6 lipca 1987 roku*, k. 59.

⁶¹ Tamże, t. 8, *Stanowisko Rad Wojewódzkich PRON w Koszalinie i Słupsku w sprawie problemów odnowy i kształtowania środowiska naturalnego Pomorza Środkowego ze szczególnym uwzględnieniem pasa nadmorskiego i zlewni jego wód*, k. 289, 291.

Ogół zagadnień, jakimi zajmował się słupski PRON w połowie lat osiemdziesiątych, był bardzo różnorodny. W ramach Narodowego Funduszu Ochrony Zdrowia (NFOZ) monitorował budowę ośrodków zdrowia, przychodni, aptek (np. w Bytowie) oraz mieszkań dla lekarzy. Zainaugurował także działalność Wojewódzkiego Komitetu Narodowego Czynu Pomocy Szkole (NCzPS). Na początku 1985 roku działało już 5 miejskich, 3 miejsko-gminne i 14 gminnych komitetów pomocy szkole. Powołano również 22 komitety budowy i rozbudowy obiektów oświatowych oraz mieszkań dla nauczycieli (np. w gminie Parchowo). Komitety poza zbiórką pieniędzy, które były odprowadzane na specjalne konta, zajmowały się także gromadzeniem materiałów budowlanych na przewidziane remonty⁶². Najbardziej zainteresowani działaniami podjętymi w ramach NCzPS przez PRON byli mieszkańcy wsi, gdzie bardzo często warunki lokalowe szkół oraz brak mieszkań powodowały niedobór kadry nauczycielskiej.

Okazję do rozpoczęcia wielkiej akcji propagandowej, której patronował PRON, stanowiły przypadające w 1985 roku obchody 40-lecia PRL. W ramach podjętych tzw. czynów społecznych „wyremontowano ponad 50 km dróg gruntowych, 11 świetlic i klubów wiejskich, 7 obiektów szkolnych, kilkanaście przystanków PKS i PKP, zalesiono dziesiątki ha lasów”⁶³. Odbyło się wiele imprez masowych, takich jak: manifestacja młodzieży pod hasłem „Młode pokolenie swej Ojczyźnie na jej 40-letnie urodziny”, „Harcerski Złot Urodzinowy” oraz akcje typu „10 przepustek dla Socjalistycznej Ojczyzny” (młodzieży wojskowej) i „Ojczyźnie – wsi – sobie” (młodzieży wiejskiej)⁶⁴. Także z inicjatywy PRON zorganizowano wystawy (m.in. „40 lat Polskiego Bałtyku”, „40 lat PRL w książce”) oraz konkursy i olimpiady. W lokalnych mediach prezentowano sylwetki „ludzi 40-lecia”.

Z powodu kończącej się kadencji prowadzona była również kampania sprawozdawczo-wyborcza w ogniwach podstawowych i radach terenowych PRON⁶⁵. Konfe-

⁶² Tamże, t. 5, *Analiza działalności Rady Wojewódzkiej, rad terenowych i ogniw podstawowych w województwie słupskim w 1984 roku*, k. 26; *Informacja o wdrażaniu zasad współdziałania ogniw i rad Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego z organami rad narodowych w województwie słupskim*, k. 164 i tamże, t. 9, *Protokół z posiedzenia Rady Wojewódzkiej PRON w Słupsku w dniu 26 stycznia 1985 roku*, k. 20. W dokumentach stosowano różny skrót nazwy Narodowego Czynu Pomocy Szkole – NCzPS i NCPS (w dalszej części tekstu używany jest skrót NCzPS). W czasach braku wszelkich materiałów budowlanych co zapobiegliwsze komitety przed rozpoczęciem robót starały się „zdobywać” różnymi sposobami potrzebne materiały, nawet w ciągu 2-3 lat.

⁶³ Tamże, t. 9, *Informacja o realizacji patronatu PRON nad obchodami 40-lecia PRL i programu obchodów 40-lecia Powrotu Ziemi Zachodnich i Północnych do Macierzy*, k. 23. Z tymi „dziesiątkami ha lasów” to była chyba „lekka” przesada.

⁶⁴ Tamże, k. 27.

⁶⁵ Tamże, t. 5, *Protokół z posiedzenia Prezydium Rady Wojewódzkiej PRON w Słupsku w dniach 23 i 26 stycznia 1985 roku*, k. 3-4. Jeszcze przed jej rozpoczęciem z powodu słabej frekwencji na posiedzeniach Prezydium RW (oficjalnie w celu usprawnienia pracy rady) zmieniono regulamin Rady Wojewódzkiej PRON. Na miejsce Prezydium Rady powołano Komitet Wykonawczy (liczący 36 osób) i Prezydium Komitetu Wykonawczego (liczące 9 osób). W trakcie dyskusji nad składem Komitetu wyrażano przekonanie, że „skład komitetu robi wrażenie zbyt emerytalnego”.

rencje wyborcze odbywały się we wszystkich gminach, miastach i miasto-gminach woj. śląskiego. Na terenie województwa działało wówczas 577 ogniw stopnia podstawowego, a w 45% wsi sołeckich funkcjonowały także ognia wiejskie. Podobnie było w miastach, gdzie na ogólną liczbę 42 komitetów osiedlowych istniały 24 ognia osiedlowe. Najmniej liczebne były ognia wiejskie skupiające od 6 do 20 osób, a najsłabszymi w działaniu ognia zakładowe (271), skupione na wewnątrzzakładowych problemach i nieangażujące się do działań ogólnospołecznych⁶⁶. W ramach kampanii odbyło się ponad 600 zebrań, na których dyskutowano przede wszystkim o bolączkach życia codziennego (złej jakości chleba, braku materiałów na remonty, a nawet o braku bielizny spodniej). Analizowano także przyczyny „wygaszania się” ogniw wiejskich (w gminie Postomino wszystkie 12 ogniw zaprzestały działalności)⁶⁷.

Równoległe pod patronatem PRON prowadzono konsultacje nad projektem założeń Narodowego Planu Społeczno-Gospodarczego na lata 1986-1990⁶⁸ oraz nad projektem ustawy o ordynacji wyborczej do Sejmu⁶⁹. Zadaniem PRON było przeprowadzenie kampanii wyborczej do Sejmu. Przew. RW PRON Ludwik Downar-Zapolski ponownie został przewodniczącym Wojewódzkiego Konwentu Wyborczego. Podobnie jak w wyborach do rad narodowych działacze ruchu przeprowadzali spotkania z kandydatami na posłów (ale tylko w wybranych gminach), wprowadzono również

Dokooptowano co prawda do składu Komitetu Wykonawczego przedstawicieli młodzieży: przew. Zarządu Wojewódzkiego ZSMP Czesława Lejnika, komendanta Chorągwi ZHP Bronisława Boczonja i przew. Zarządu Wojewódzkiego ZMW Romualda Machalińskiego, ale i tak w składzie dominowali „starzy działacze”.

⁶⁶ Tamże, *Analiza działalności Rady Wojewódzkiej, rad terenowych i ogniw podstawowych w województwie śląskim w 1984 roku*, k. 30.

⁶⁷ Tamże, *Protokół z posiedzenia Prezydium Komitetu Wykonawczego Rady Wojewódzkiej PRON w Ślupsku w dniu 13 kwietnia 1985 roku*, k. 95-96.

⁶⁸ Tamże, *Protokół z posiedzenia Prezydium Komitetu Wykonawczego Rady Wojewódzkiej PRON w Ślupsku w dniu 17 czerwca 1985 roku*, k. 103. Dyskutowano przede wszystkim nad jego mankamentami. Wytknięto, iż w części dotyczącej województwa śląskiego był „on bardziej koncertem życzeń, nie mającym jeszcze zabezpieczenia ze strony władz centralnych”. Nie uwzględniono w nim, tak istotnych dla regionu inwestycji, jak: budowy dworca PKP i modernizacji dworca PKS w Ślupsku, budowy obwodnic Ślupska i Sławna; nie zabezpieczono środków na rozwój WSP (budowy budynku dydaktycznego, domu studenta i stołówki). W dyskusjach krytykowano system zarządzania gospodarką, zwracano uwagę na przerosty w zatrudnieniu i słabą dyscyplinę pracy oraz złą politykę rolną (wstrzymanie rozwoju przemysłu mleczarskiego, spółdzielczości ogrodniczej i pszczelarskiej).

⁶⁹ Tamże, *Wstępna analiza konsultacji założeń do projektu ordynacji wyborczej do Sejmu PRL, zał. 3 do Protokołu z posiedzenia Prezydium Komitetu Wykonawczego Rady Wojewódzkiej PRON w Ślupsku w dniu 25 lutego 1985 roku*, k. 67-71. Konsultacje prowadzone były na zebraniach podstawowych ogniw PRON oraz przez ankietę opublikowaną w „Głosie Pomorza”. Zgłaszane propozycje (z ankiety) dotyczyły m.in.: biernego prawa wyborczego (przedział wiekowy od 21 lub od 25 lat), usytuowania urny (za zasłoną lub nie), liczby kandydatów (dwukrotnie większa od liczby mandatów), odwoływania posłów (rady PRON na wnioski organizacji typującej). Nie brakowało także krytycznych opinii typu: „Jakby ludzie nie głosowali to i tak wybięrzecie się sami, a na bezpartyjnych wybięrzecie lewych”, czy „PRON-y i WRON-y to dla społeczeństwa ohydy i wy o tym dobrze wiecie co od uczciwych Polaków dostać możecie”.

dyżury telefoniczne kandydatów. Z powodu niedookreślenia kompetencji pomiędzy Konwentem Wyborczym a Biurem Rady Wojewódzkiej PRON w sprawie organizacji spotkań kandydatów na posłów wiele z nich musiało zostać odwołanych (zwłaszcza w terenie)⁷⁰. W wyborach głosowano na dwie listy – okręgową i krajową. Kandydaci na posłów musieli być „namaszczeni” przez PRON. W efekcie w Sejmie znaleźli się posłowie wywodzący się wyłącznie z PZPR, SD i ZSL oraz ze stowarzyszeń i organizacji związanych z PRON. Frekwencja w skali kraju na obie listy według oficjalnych (rządowych) danych wyniosła około 79%.

Na przełomie roku 1985/1986 rozpoczęły się w ogniwach PRON debaty nad opublikowanymi w wydaniu specjalnym czasopisma PRON – „Porozumienie” – *Tezami do dyskusji o stanie i perspektywach rozwoju Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego*. Powołano nawet specjalny ośmioosobowy zespół (i trzynastu konsultantów) do opracowania projektu stanowiska Rady⁷¹. W dyskusjach oprócz wymienianych przy każdej okazji funkcji, które powinien pełnić PRON: „być konsultantem ważnych decyzji społecznych”, „być platformą mediacji w sprawach trudnych występujących na wszystkich szczeblach”, „działać na rzecz odrodzenia moralnego w życiu codziennym”, „czynnie przeciwdziałać plagom społecznym”⁷², padało wiele opinii krytycznych. Dotyczyły one m.in.: małej aktywności ogniw podstawowych; opieraniu działalności na sprawdzonych od lat działaczach i niedocieraniu z atrakcyjną ofertą do ludzi młodych; braku wsparcia od sygnatariuszy ruchu w egzekwowaniu podjętych zobowiązań; zbyt dużego zaangażowania się w różnego rodzaju uroczystości; nikłej więzi z organizacjami, które co prawda zgłosiły akces do PRON, lecz ich uczestnictwo w pracach Ruchu było niezauważalne. Wskazywano na brak konstruktywnego działania, klakierstwo, brak reakcji na torpedowanie działań PRON, a w rezultacie utratę wiarygodności⁷³. Dyskusja dotycząca potrzeby dalszego istnienia PRON i rozszerzenia jej działalności w zakładach pracy toczyła się także na spotkaniu z prezydium Wojewódzkiego Porozumienia Związków Zawodowych⁷⁴. Oprócz stwierdzenia, że obie organizacje mają zbieżne programy, a następnie deklaracji nawiązania ściślejszej współpracy, spotkanie nie wniosło nic nowego. Narzekano na brak propagandy PRON w zakładach pracy i rachityczną wręcz działalność ogniw zakładowych ruchu oraz mnożeniu się czynów społecznych, przy wzrastającym zniechęceniu pracowników⁷⁵.

⁷⁰ Tamże, *Protokół z posiedzenia Prezydium Komitetu Wykonawczego Rady Wojewódzkiej PRON w Słupsku w dniu 24 września 1985 roku*, k. 134.

⁷¹ Tamże, *Protokół z posiedzenia Prezydium Rady Wojewódzkiej PRON w Słupsku w dniu 29 listopada 1985 r.*, k. 177. Niestety w dokumentach nie znalazło się takie opracowanie.

⁷² Tamże, *Protokół z posiedzenia Prezydium Rady Wojewódzkiej PRON w Słupsku w dniu 13 grudnia 1985 roku*, k. 192-193.

⁷³ Tamże, k. 182, 194; tamże, *Protokół z plenarnego posiedzenia Prezydium Rady Wojewódzkiej PRON w Słupsku w dniu 18 grudnia 1985 r.*, k. 106-113.

⁷⁴ Wojewódzkie Porozumienie Związków Zawodowych działało w Słupsku od listopada 1985 roku. Zrzeszało około 126 000 osób w tzw. branżowych związkach zawodowych i było częścią OPZZ.

⁷⁵ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 5, *Protokół ze spotkania rady Wojewódzkiej PRON z Prezydium Wojewódzkiego Porozumienia Związków Zawodowych w Słupsku w dniu 1 lutego 1986 r.*, k. 219-223.

Toczące się w trakcie całego 1986 roku dyskusje były także częściowym podsumowaniem dotychczasowej działalności PRON przed zbliżającą się kampanią sprawozdawczo-wyborczą PRON i obradami II Kongresu PRON. Powrócono do wcześniej omawianych tematów: ochrony środowiska, ochrony zdrowia i NCzPS. Na marcowym posiedzeniu plenarnym RW PRON omówiono poziom realizacji postulatów związanych z ochroną środowiska zgłaszanych na wspólnym posiedzeniu rad PRON – słupskiej i koszalińskiej, w listopadzie 1984 roku. O ile w sprawozdaniu wykazywano (jak to było w zwyczaju) znaczną poprawę w działaniach na rzecz ochrony środowiska naturalnego, o tyle w dyskusji wytykano, że: w dalszym ciągu występował brak wysypisk i wylewu nieczystości (w Bytowie); brak oczyszczalni ścieków (w Słupsku, Bytowie, Rowach i Łebie), a planowana oczyszczalnia „w Ustce ma być tylko przepompownią nieczystości wprost do Słupi”; brak melioracji i zaniedbania w budowie nowych wodociągów. Poruszano także nierozwiązany problem emisji toksycznych pyłów do atmosfery z powodu braku urządzeń odpylających⁷⁶. W sprawie ochrony zdrowia i zbiórki funduszy na NFOZ odbyło się spotkanie prezydium RW PRON z przedstawicielami służby zdrowia. Omawiano stan infrastruktury służby zdrowia, a przede wszystkim konieczność budowy wojewódzkiego szpitala w Słupsku, rozpoczętej w 1986 roku, ale z powodu braku funduszy zahamowanej⁷⁷. Zaaprobowano propozycję PRON, aby przejął funkcję kontrolną nad wszystkimi działaniami dotyczącymi tej inwestycji (m.in. czyny społeczne i propagandę w środkach masowego przekazu). Podsumowano także osiągnięcia NCzPS w województwie słupskim. Na terenie województwa działało wówczas 90 komitetów NCzPS nadzorujących budowę i remonty placówek oświatowych oraz monitorujących pomoc doraźną dla szkół i przedszkoli (udostępnianie przez zakłady pracy transportu, dokonywanie wszelkiego rodzaju napraw). Komitety zajmowały się również dożywianiem dzieci w szkołach (akcja „szklanka mleka”) i brały udział w organizowaniu wycieczek szkolnych⁷⁸. PRON był także organizatorem akcji „Lato 1986” zorganizowanej dla działaczy młodzieżowych Ruchu oraz dla dzieci z Domów Dziecka. W tej ogólnopolskiej akcji z województwa słupskiego wzięło udział ogółem (aż!) 17 osób: 7 uczestniczyło w obozach: koordynatorów Forum Młodego Pokolenia, edukacji historycznej i warsztatach dziennikarskich, pozostałe 10 osób brało udział w obozie żeglarskim⁷⁹. PRON był również współorganizatorem konkursu „Najlepsza wieś w województwie słupskim”, którego cel stanowiło „pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców wsi służącej systematycznemu zwiększaniu produkcji rolniczej, rozwojowi kultury, poprawie warunków bytu na wsi”. Ocenie miała podlegać m.in. aktywność społeczeństwa wsi w zbiorce na rzecz NFOZ i NCzPS, realizacja pro-

⁷⁶ Tamże, *Protokół z IX plenarnego posiedzenia Rady Wojewódzkiej PRON w Słupsku w dniu 26 marca 1986 roku*, k. 139-145.

⁷⁷ Budowa szpitala wojewódzkiego trwała 25 lat. Wojewódzki Szpital Specjalistyczny został oddany do użytku 26 września 2011 roku.

⁷⁸ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 9, *Protokół z posiedzenia Plenum RW PRON odbytego w dniu 16 grudnia 1986 roku*, k. 197-198.

⁷⁹ Tamże, t. 5, *Informacja z Akcji „Lato 1986”*, k. 269-270.

gramu samorządu, sprzedaż zboża, żywca rzeźnego i mleka, czystość i estetyka wsi oraz czyny, inicjatywy i prace społeczne. Nagrodą dla najlepszej wsi miał być sztandar przewodniczącego KW PRON i nagroda pieniężna (nie podano, w jakiej wysokości)⁸⁰.

Na przełomie 1986 i 1987 roku rozpoczęła się kampania sprawozdawczo-wyborcza w PRON. Podobnie jak przy pierwszej kampanii w 1983 roku uruchomiono szkolenia aktywu wojewódzkiego i terenowego PRON oraz desygnowanych przedstawicieli sygnatariuszy. Rozpoczęto także intensywne działania propagandowe prezentujące w lokalnych mediach dorobek ogniw i rad terenowych PRON. Przystąpiono również do akcji kolportowania plakatów i materiałów propagandowych⁸¹. Rozesłano też do wszystkich przewodniczących rad terenowych PRON materiał pomocniczy, w którym wykazano najistotniejsze kierunki działalności programowej pogrupowane tematycznie⁸². Kampania w ogniwach podstawowych przebiegała znacznie sprawniej na wsi, prawdopodobnie dlatego, że bardzo często zebrania Ruchu połączone były z zebraniem KGW, kółek i organizacji rolniczych czy samorządu wiejskiego. Powołano 10 nowych ogniw wiejskich: w Czarnej Dąbrówce, Kołczygłowach, Bytowie, Studzienicach i Cewicach, ale nie zorganizowano żadnego zebrania w Głowczycach, Postominie, Potęgowie, Rzeczniczy i Smołdzinie. W Słupsku na działające 46 ogniw do połowy lutego odbyło się tylko 9 zebrań. W zjazdach gminnych, miejsko-gminnych i miejskich uczestniczyło około 2500 osób. Tematyka poruszana na zebraniach i zjazdach (można ją nazwać stałą) oscylowała wokół problemów lokalnych: braku opału, niedostatku materiałów budowlanych, niedostatecznego zaopatrzenia wsi w nawozy mineralne i wapno nawozowe, braku części zamiennych do maszyn rolniczych, złej gospodarki gruntami rolnymi i wstrzymania budownictwa mieszkaniowego. Omawiano także potrzebę ochrony środowiska i budowy wodociągów wiejskich. Skarżono się również na zbyt przewlekłe załatwianie spraw oraz brak pomocy finansowej ze strony państwa w ramach popierania czynów społecznych⁸³. Uczestnicy zjazdów wybrali też delegatów na II Zjazd Wojewódzki PRON, który miał odbyć się pod koniec marca.

II Zjazd Wojewódzki PRON rozpoczął obrady w Sali konferencyjnej KW PZPR w Słupsku 28 marca 1987 roku. Posiedzenie otworzył przewodniczący RW PRON

⁸⁰ Tamże, *Regulamin współzawodnictwa samorządu wsi na terenie województwa słupskiego*, k. 271-272. Czytając warunki uczestnictwa w konkursie odnosi się wrażenie, że kierowniczce gremia PRON żyły w zupełnie innej rzeczywistości. Na wielu wsiach sklepy świeciły pustkami (podobnie jak w miastach), brakowało nawozów do produkcji rolnej, środków ochrony roślin, paliwa do maszyn rolniczych, a nawet zwykłych nici. Pomimo to pierwszą nagrodą dla najlepszej wsi był... sztandar.

⁸¹ Tamże, t. 9, *Koncepcja przebiegu kampanii sprawozdawczo-wyborczej w organach i radach PRON na terenie województwa słupskiego*, k. 241-242.

⁸² Tamże, t. 5, *Materiał pomocniczy do opracowania analizy rocznej działalności Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego w 1986 roku*, k. 240-243. Była to przysłowiowa ściągą do wykorzystania na zebraniach, wystarczyło uzupełnić dane.

⁸³ Tamże, t. 10, *Informacja o przebiegu kampanii sprawozdawczo-wyborczej w ogniwach PRON na terenie województwa słupskiego*, k. 5, 13 i 14.

Ludwik Downar-Zapolski, przedstawiając sprawozdanie z działalności RW PRON w Słupsku. Omówił genezę Ruchu na terenie województwa słupskiego oraz zaprezentował szczegółowo dotychczasowe kierunki działania, pracę poszczególnych komisji oraz współpracę z sygnatariuszami Ruchu. W podsumowaniu stwierdził, że „główne kierunki wynikające z Uchwały I Kongresu i I Zjazdu Wojewódzkiego PRON były realizowane. Na szczególne podkreślenie zasługuje systematyczny wzrost zainteresowania działalnością Ruchu szerokich rzesz społeczników Ziemi Słupskiej, czego efektem jest powstanie w 1987 r. 100 nowych ogniw PRON i stały wzrost zainteresowania realizacją czynów społecznych i świadczeń na NCzPS, NFOZ i zbiórką środków na budowę szpitala”⁸⁴. W dyskusji zjazdowej nie było dominujących tematów⁸⁵. Uczestnicy zjazdu wybrali nowe władze Ruchu⁸⁶. Nowym przewodniczącym RW PRON został prof. dr hab. Andrzej Czarnik⁸⁷.

⁸⁴ Tamże, t. 2, broszura, *Sprawozdanie Rady Wojewódzkiej Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego w Słupsku za okres od 1983-1987, Słupsk marzec 1987 rok*, k. 12-39. Nie wszystko jednak w działalności PRON było tak świetlane, jak wykazano w sprawozdaniu. Na posiedzeniu Wojewódzkiej Komisji Współdziałania jeszcze w październiku 1986 roku Ludwik Downar-Zapolski podawał wiele przykładów złej obsługi oraz błędnych decyzji podejmowanych przez pracowników administracji, co skutkowało rezygnacją z działalności społecznej wielu działaczy PRON. Powodem rezygnacji przewodniczącego RG PRON w Kobylnicy była m.in. niemożliwość załatwienia postulatów zgłaszanych przez mieszkańców. APK OS, KW PZPR, sygn. 27/388/0/91, KW Protokoły posiedzeń Komisji Współdziałania t. 287, *Protokół z posiedzenia Wojewódzkiej Komisji Współdziałania PZPR, ZSL i SD odbytego w dniu 21 października 1986 r.*, k. 106.

⁸⁵ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 2, *Protokół z II Zjazdu Wojewódzkiego Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego w Słupsku odbytego w dniu 28 marca 1987 roku*, k. 3-7. Delegaci dyskutowali o: barierach występujących w codziennym życiu ludzi niepełnosprawnych; problemie patriotycznego i moralnego wychowania młodzieży; bazie lokalowej dla niepełnosprawnych dzieci i powołaniu przy RW PRON Zespołu Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym; stanie zasobów wodnych i ochronie środowiska w gminie Ustka; stanie bezpieczeństwa na terenie województwa słupskiego; sytuacji budownictwa jednorodzinnego na terenie Bytowa.

⁸⁶ Tamże, k. 9. Wiceprzewodniczącymi zostali: Maria Baczyńska, Roman Budzik, Ludwik Downar-Zapolski, Józef Majkowski i Julian Taszarek. Sekretarzem został Mirosław Rakoczy. Zebrani wybrali również delegatów na II Kongres PRON: Andrzeja Czarnika, Tadeusza Jurenia, Józefa Majkowskiego, Józefa Jeża, Tadeusza Nagalskiego, Emilię Pińkowską, Elżbietę Różalską, Jana Sieńko, Juliana Taszarka, Edwarda Koprowskiego, Jana Żandarskiego, Jana Fałata i Franciszka Garszczyńskiego oraz przedstawicieli do Krajowej Rady PRON – Andrzeja Czarnika, Józefa Majkowskiego, Edwarda Koprowskiego. Do Centralnej Komisji Kontroli Finansów wskazano – Jana Sieńkę. Wszystkie kandydatury do nowych władz słupskiego PRON zostały wcześniej omówione i ustalone (podobnie jak przy poprzednich wyborach) przez gremium partyjne. Na wniosek Kier. Wyd. Propagandy i Informacji KW PZPR do składu delegatów na Kongres Krajowy PRON został włączony przedstawiciel wojska – prezes Zarządu Wojewódzkiego Byłych Żołnierzy Zawodowych – płk rez. Józef Jeż. APK OS, KW PZPR, sygn. 27/388/0/91, KW Protokoły posiedzeń Komisji Współdziałania t. 288, *Protokół z posiedzenia Sekretariatu Wojewódzkiej Komisji Współdziałania PZPR, ZSL i SD odbytego w dniu 18 marca 1987 roku*, k. 20.

⁸⁷ Prof. dr hab. Andrzej Czarnik – był rektorem Wyższej Szkoły Pedagogicznej (od 1978 r.), nauczycielem akademickim, historykiem specjalizującym się w historii Polski i powszechnej XIX i XX wieku. Długoletnim działaczem PZPR.

Na pierwszym pokongresowym posiedzeniu prezydium RW dokonano ponownej zmiany regulaminu Rady, likwidując Komitet Wykonawczy i Prezydium Komitetu Wykonawczego i powracając do Prezydium RW jako organu wykonawczego Rady. Określono także kierunki działania na drugą kadencję, m.in.: „zapewnienie warunków do systematycznego rozwoju ogniw podstawowych”; „zapewnienie radom terenowym samodzielności w wyborze kierunków działania i metod realizacji zadań przyjętych jako wynik społecznych oczekiwań obywateli”; „przeciwdziałanie upowszechniającej się skłonności społeczeństwa do poprzestania na średnim poziomie bytu w zamian za średniość w pracy i nauce”. Przyjęto, iż Ruch powinien także: „kontynuować i rozwijać działalność sprzyjającą nieskrępowanej wymianie poglądów, a znajdującej urzeczywistnienie w klubach dyskusyjnych, trybunach obywatelskich, Forum Młodego Pokolenia. Godnymi poparcia powinny być takie inicjatywy jak kluby wiedzy o reformie gospodarczej, grupy poradnictwa społecznego, kluby ekologiczne i inne formy sprzyjające realizacji celów programowych ruchu”⁸⁸.

Aby uaktywnić bardziej mieszkańców wsi, powrócono do idei konkursu „O najlepsze i najbardziej gospodarne sołectwo na terenie województwa śląskiego”. Tym razem zaproszono do współpracy Wojewódzką Radę Narodową, a za jej pośrednictwem Wojewódzką Komisję Czynów Społecznych. Konkurs miał formułę cykliczną, a najlepsza wieś miała otrzymać puchar przechodni przewodniczącego RW PRON wraz z tytułem „Najlepsze sołectwo w województwie śląskim w roku...” oraz nagrodę pieniężną. Były również przewidziane nagrody za zajęcie drugiego i trzeciego miejsca. Regulamin konkursu nie różnił się od regulaminu konkursu z 1985 roku, jednak zainteresowanie nim było zdecydowanie większe. Były gminy, gdzie 100% wsi przystąpiło do konkursu (Ustka, Borzytuchom, Lipnica), ale też i takie, które nie zgłosiły żadnego sołectwa (Bytów, Czarne, Wicko). Z 466 wsi sołeckich do konkursu przystąpiło 170 wsi⁸⁹.

Najważniejszą jednak rzeczą, którą zajmował się PRON w drugim półroczu 1987 roku, było przygotowanie i przeprowadzenie referendum. Aby uzyskać aprobatę społeczną dla rozpoczęcia proklamowanego na X Zjeździe PZPR (w lipcu 1986 roku) II etapu reformy (pierwszy z 1982 roku polegał właściwie na drastycznej podwyżce cen), władze postanowiły „odwołać się” do narodu. Wiosną 1987 roku zmieniono konstytucję i w art. 2 dodano ust. 3, mówiący, że: „Sprawowanie władzy państwowej przez lud pracujący następuje także poprzez wyrażenie woli w drodze referendum”⁹⁰. Tego samego dnia uchwalono również ustawę o konsultacjach i referendum,

⁸⁸ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 10, *Kierunki działania Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego w województwie śląskim na II kadencję*, zał. 4. do Protokołu z posiedzenia Rady Wojewódzkiej PRON, które odbyło się w dniu 29 maja 1987 roku, k. 40 i 43.

⁸⁹ Tamże, *Informacja dotycząca przebiegu realizacji konkursu o „Najlepszą wieś sołecką w województwie śląskim”*, zał. 3 do Protokołu ze wspólnego posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej i Rady Wojewódzkiej PRON w Śląsku z dnia 6 lipca 1987 roku, k. 65-68. W dokumentach figurują obie nazwy konkursu.

⁹⁰ Dz.U. 1987, nr 14, poz. 82, *Ustawa z dnia 6 maja 1987 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*.

w której w rozdziale I art. 1 stwierdzono, iż „konsultacji społecznej oraz referendum mogą być poddane sprawy mające węzłowe znaczenie dla rozwoju kraju, określonego terenu lub interesów i warunków życia obywateli”⁹¹. Ponieważ wprowadzenie II etapu reformy miało „węzłowe znaczenie dla rozwoju kraju”, od połowy roku rozpoczęła się intensywna kampania propagandowa mająca przekonać społeczeństwo do konieczności udziału w referendum wyznaczonego na 29 listopada 1987 roku⁹².

Już od początków października ślęski PRON rozpoczął wzmożone przygotowania związane z przeprowadzeniem referendum. Na wspólnym posiedzeniu WKW, prezydium RW PRON, wojewody ślęskiego i organizacji społecznych ustalono harmonogram przedsięwzięć organizacyjno-technicznych przy przygotowaniu referendum. Zorganizowane zostały szkolenia przewodniczących rad terenowych dotyczące pytań referendalnych. RW PRON wystąpiła z apelem do społeczeństwa o tworzenie obywatelskich komitetów ds. referendum (powołano ich w sumie 985), a pod patronatem RM, RG i rad osiedlowych PRON organizowano otwarte zebrania obywatelskie. Do połowy listopada odbyło się ponad 300 spotkań, w których uczestniczyło około 14 000 osób⁹³. W sprawie referendum intensywnie współpracowano z mediami. Wspólnie z redakcją „Głosu Pomorza” uruchomiono punkt konsultacyjny pod hasłem „Jestem za i sądzę, że potrafię udowodnić swoje racje” (cieszył on się bardzo umiarkowanym powodzeniem), a we współpracy z rozgłośnią Polskiego Radia w Koszalinie wyemitowano audycję „Wszystko o referendum”. Powołano 139 punktów informacyjnych i rozkolportowano ponad 23 600 egzemplarzy materiałów propagandowych. Zorganizowano także spotkania władz politycznych z młodzieżą szkolną i akademicką (m.in. ze studentami WSP spotkał się I sekretarz KW PZPR i przedstawiciel KC). Do udziału w kampanii referendalnej desygnowanych zostało ponad 1200 osób⁹⁴. Podsumowując wynik referendum, Centralna Komisja do Spraw Referendum uznała, że „nie jest [on] rozstrzygający w tej sprawie”⁹⁵. Kierownictwo ślęskiej RW PRON stwierdziło jednak, że „uwzględniając wyniki referendum – opinię społeczną wyrażaną w kampanii przed referendum, opowiada się za konse-

⁹¹ Tamże, poz. 83, *Ustawa z dnia 6 maja 1987 r. o konsultacjach społecznych i referendum*.

⁹² Referendum zawierało dwa pytania. Pierwsze dotyczyło wyrażenia zgody na wprowadzenie reformy, nawet gdyby niosło to za sobą czasowe pogorszenie warunków życia. Drugie odnosiło się do „polskiego modelu demokratyzacji życia politycznego”.

⁹³ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 10, *Protokół z posiedzenia Prezydium Rady Wojewódzkiej PRON odbytego w dniu 20 listopada 1987 roku*, k. 96 i *Informacja o dotychczasowym przebiegu kampanii poprzedzającej referendum w woj. ślęskim*, zał. 1 do *Protokołu z posiedzenia Prezydium Rady Wojewódzkiej PRON odbytego w dniu 20 listopada 1987 roku*, k. 105.

⁹⁴ APS, KW PZPR, sygn. 27/388/0/91, KW *Protokoły posiedzeń Komisji Współdziałania* t. 288, *Ocena przygotowań i przebiegu referendum w województwie ślęskim*, k. 78-82.

⁹⁵ „Monitor Polski” 1987, nr 34, poz. 294, *Obwieszczenie Centralnej Komisji do Spraw Referendum z dnia 30 listopada 1987 r. o wyniku referendum ogólnokrajowego przeprowadzonego dnia 29 listopada 1987 r.* Do niepowodzenia referendum przyczyniła się m.in. niska frekwencja i źle skonstruowana ordynacja wyborcza zakładająca prawomocność referendum przy pozytywnych odpowiedziach na oba pytania, jeżeli frekwencja przekroczyłaby próg 50% wszystkich uprawnionych do głosowania (a nie tylko biorących udział w referendum).

kwentną realizacją II etapu reformy gospodarczej i dalszym pogłębianiem demokratyzacji życia społeczno-politycznego⁹⁶.

Mimo że na początku stycznia 1988 roku władza przestała zagłuszać Radio Wolna Europa, a w lutowym wydaniu miesięcznika „Konfrontacje”⁹⁷ sensacyjny okazał się wywiad z Bronisławem Geremkiem (byłym doradcą Krajowej Komisji Porozumiewawczej NSZZ „Solidarność”), w którym zaproponował władzom utworzenia Paktu Antykryzysowego – podobnego jak w 1981 roku, w społeczeństwie panował nastrój marazmu i zniechęcenia. Od lutego wprowadzono drastyczną podwyżkę cen na artykuły żywnościowe, papierosy i alkohol, które podrożały o 40%, a benzyna o 60%. Wzrosły ceny biletów kolejowych i autobusowych, podniesiono także wysokość czynszów w mieszkaniach kwaterunkowych. Wczesną wiosną w kraju zaczęły wybuchać strajki. Po zamieszkach w dwudziestą rocznicę „wydarzeń marcowych” odrodził się NZS. Liczba strajków wzrosła na przełomie kwietnia i maja, a do tłumienia protestów znowu użyto Zmotoryzowanych Oddziałów Milicji Obywatelskiej (ZOMO). W takiej „gorącej” atmosferze (zgodnie z kalendarzem wyborczym) ogłoszono 19 czerwca wybory do rad narodowych. Przeprowadzone miały być według nowej ordynacji wyborczej. Nadal jednak kandydatów musiał zaakceptować PRON i to on, zgodnie z Ustawą⁹⁸, zobowiązany był do organizacji wyborów.

Podobnie jak przy poprzednich wyborach słupski PRON desygnował swoich działaczy do komisji i kolegów wyborczych. Ogółem w organizowaniu kampanii wzięło udział około 580 działaczy PRON. Zorganizowano ponad 70 zebrań obywatelskich, na których zgłoszono 534 kandydatów na radnych do rad stopnia podstawowego. Do Wojewódzkiej Rady Narodowej wysunięto ogółem 595 kandydatów, w tym Ruch zgłosił 32 kandydatów. Wojewódzkie Kolegium Wyborcze ostatecznie poddało konsultacji 520 kandydatów. Spotkania z kandydatami odbywały się na zebraniach przedwyborczych, którym zgodnie z ustawą przewodniczyli działacze PRON. Dyskusje na zebraniach wyborczych dotyczyły (jak zwykle) problemów lokalnych: budowy dróg, wodociągów, rozwoju budownictwa itp. Pomimo iż RW PRON przygotował wszystkim radom afisze zawiadamiające mieszkańców o miejscu i terminach zebrań, frekwencja była niewielka (tradycyjnie większa na wsi niż w mia-

⁹⁶ APK OS PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 10, *Udział ogniw podstawowych i rad terenowych PRON w przygotowaniu i przeprowadzeniu referendum w województwie słupskim*, zał. 2 do Protokołu ze wspólnego posiedzenia rad terenowych PRON i Prezydium RW PRON, które odbyło się w dniu 19 grudnia 1987 roku, k. 117.

⁹⁷ „Konfrontacje” – Miesięcznik PRON wydawany od końca 1987 r. Miało być forum „wyrażania różnego rodzaju poglądów politycznych [...] uznaliśmy bowiem, że konfrontując stanowiska (nawet bardzo ostro), łatwiej uchwycić to »wspólne«, które należy pielęgnować i to »różne«, które należy zasypywać. Jest nim najszerszy z możliwych dialog, prowadzący do nowej umowy społecznej”. M. Golsizewski, *Jak i dlaczego?*, „Konfrontacje” 1988, golsizewski.bcc.org.pl/pliki/artykuly/1988_konfrontacje_jak.pdf (dostęp 13.05.2015).

⁹⁸ Dz.U. 1984, nr 8, poz. 32, *Ustawa z dnia 13 lutego 1984 r., Ordynacja wyborcza do rad narodowych*. Ustawa w art. 1 ust. 2 i ust. 3 określała, że „wybory do rad narodowych odbywają się w oparciu o deklarację wyborczą Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego”, na podstawie której „opracowywane są terytorialne programy wyborcze wynikające z ustalen planów społeczno-gospodarczych, wzbogacone o gospodarczo realne inicjatywy społeczne”.

stach). Kampanię przedwyborczą toczono także w mediach. Wspólnie z „Głosem Pomorza” zorganizowano sondę „Czy znasz nowe prawo wyborcze?”. We współpracy z rozgłośnią radiową w Koszalinie wyemitowano cykl audycji „Trybuna wyborcza” z udziałem działających radnych oraz kandydatów. Telewizja Polska (w programach lokalnych) prezentowała sylwetki kandydatów, przeprowadziła również wywiad z przewodniczącym RW PRON na temat przygotowań i przebiegu kampanii wyborczej⁹⁹.

Rok 1988 w słujskim PRON był także rokiem podsumowań dotychczasowej działalności NFOZ i NCzPS. Na początku stycznia Rada Wojewódzka PRON podsumowała działania NFOZ w województwie słujskim. Na wspólnym posiedzeniu RW i WK NFOZ omówiono: zakres finansowania przez RK PRON i KK NFOZ budowy domów pomocy społecznej w Czarnem¹⁰⁰ i Lęborku; problemy z opieką stomatologiczną (w Koczalach); wysokość świadczeń na NFOZ. Na terenie całego kraju nastąpił co prawda spadek darowizn na fundusz, jednakże województwo słujskie znajdowało się nadal w czołówce krajowej w przeliczeniu na jednego mieszkańca¹⁰¹. W grudniu omówiono osiągnięcia NCzPS. W 1988 roku uzyskano przy pomocy NCzPS m.in.: „120 miejsc w przedszkolach, 8 mieszkań dla nauczycieli, 26 pomieszczeń do nauki i 54 stanowiska pracy w szkołach zawodowych”. Koła terenowe były współorganizatorami wypoczynku letniego dzieci i młodzieży. Partycypowały w remontach i rozbudowach szkół. Z powodu trudności gospodarczych i kłopotów z wykonawstwem w niektórych gminach zapobiegawczo gromadzono materiały budowlane (gminy Cewice, Ustka, Smołdzino). Z funduszu NCzPS dofinansowano również m.in. olimpiadę wiedzy ekologicznej i konkurs literacki im. Mieczysława Stryjewskiego w Lęborku¹⁰².

PRON był także organizatorem uroczystych obchodów siedemdziesiątej rocznicy odzyskania niepodległości. Z tej okazji zorganizowano m.in.: w WSP sesję naukową – „70. rocznica odbudowy państwowości polskiej”, wieczornicę – koncert muzyki polskiej, sztafetę niepodległości, zawody strzeleckie i biegi przełajowe. Wręczono sztandary szkole podstawowej i szczepowi ZHP oraz uroczyście oddano do użytku Zespół Przychodni Specjalistycznych, przedszkole i szkołę podstawową. Zorganizowano również projekcję filmów historycznych i okolicznościowe wystawy książek i dokumentów¹⁰³.

⁹⁹ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 6, *Informacja o dotychczasowym przebiegu kampanii wyborczej do rad narodowych w województwie słujskim, Słupsk 24 maja 1988 roku*, k. 145-148.

¹⁰⁰ Uroczyste oddanie do użytku Domu Pomocy Społecznej w Czarnem odbyło się 11 listopada 1988 roku.

¹⁰¹ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 6, *Protokół ze wspólnego posiedzenia prezydium Rady Wojewódzkiej PRON i Wojewódzkiego Komitetu NFOZ w Słupsku odbytego w dniu 28 stycznia 1988 roku*, k. 1-3.

¹⁰² Tamże, *Informacja z posiedzenia prezydium Wojewódzkiego Komitetu NCPS w dniu 29 grudnia 1988 roku*, k. 232-243.

¹⁰³ Tamże, *Program obchodów 70-lecia odzyskania niepodległości przez Polskę w województwie słujskim*, k. 225.

Wszystkie te działania toczyły się jakby prawem inercji. Już we wrześniu na wspólnym posiedzeniu prezydium WRN i RW PRON przewodniczący RW Andrzej Czarnik, który był uczestnikiem narady w KC PZPR, poinformował zebranych o omawianych tam ostatnich działaniach władz dotyczących nawiązania rozmów z opozycją¹⁰⁴. Skonstatowano, że „PRON wyczekuje na dalszy bieg wydarzeń, a brak jest jakiegóż inicjatywy działania”. W dyskusji padały również twierdzenia, że Ruch bez wsparcia sygnatariuszy utraci wiarygodność, ale szczególnie minorowy wydźwięk miały słowa Andrzeja Czarnika, który w podsumowaniu dyskusji stwierdził: „Były chwile, że PRON nikt nie potrzebował. W Warszawie powiedziano, że PRON nie był czasowo potrzebny”¹⁰⁵. Na ostatnim w 1988 roku posiedzeniu prezydium RW PRON przedstawiono jednakże plan pracy Rady, jakby nic w życiu społeczno-politycznym się nie zmieniło. W planie znalazły się analizy skarg i wniosków kierowanych do Rady, informacje o działalności rad terenowych (w Miastku, Potęgowie, Człuchowie i Debrznie). Zaplanowano też „poszerzenie aktywności Ruchu w wybranych środowiskach”¹⁰⁶.

Już pierwsze posiedzenie Prezydium RW PRON w nowym 1989 roku podważyło cały plan pracy. Informacja o powołaniu Rady Porozumienia Narodowego i utworzeniu „okrągłego stołu” wywołała burzliwą dyskusję. Zastanawiano się, czy PRON nadal będzie potrzebny i czy obligatoryjne jest powoływanie wojewódzkich „okrągłych stołów”. Większość dyskutantów była przeciw takiej koncepcji, uważając, że dokooptowanie innych uczestników do Komisji Współdziałania mija się z celem, bo „płaszczyzną, na której powinno odbywać się współdziałanie, jest PRON”¹⁰⁷. W podobnym duchu wypowiedziała się słupska Komisja Współdziałania, proponując podjęcie rozmów w sprawie ewentualnego utworzenia „wojewódzkiego okrągłego stołu” z: Słupskim Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym „Pobrzeże”, Klubem Inteligencji Katolickiej, Słupskim Stowarzyszeniem Inicjatyw Gospodarczych oraz Zrzeszeniem Kaszubsko-Pomorskim¹⁰⁸. Ostatecznie na następnym posiedzeniu Komisji 12 kwietnia postanowiono lokalnego „okrągłego stołu” nie powoływać¹⁰⁹.

¹⁰⁴ A. Dudek, *Reglamentowana rewolucja. Rozkład dyktatury komunistycznej w Polsce 1988-1990*, Kraków 2004, s. 129. Idea rozmów z opozycją zaczęła krystalizować się na początku 1988 roku. Jeszcze w marcu rozważano udział PRON w przygotowaniu opracowywanych zmian. Wy-suowano propozycje, aby zamienić PRON w Ruch Porozumienia, poszerzając jednocześnie jego bazę chociażby przez zmiany personalne. Inną formą działalności byłaby rola żyraanta działalności pozapronowskiej. Ostatecznie koncepcje dotyczące PRON upadły, a jego udział w późniejszych rozmowach z opozycją zupełnie marginalizowano.

¹⁰⁵ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 6, *Protokół wspólnego posiedzenia Prezydium WRN i RW PRON w dn. 19. IX. 1988 roku*, k. 150-151.

¹⁰⁶ Tamże, *Plan pracy Rady Wojewódzkiej PRON w Słupsku i jej organów na I półrocze 1989 roku*, k. 240.

¹⁰⁷ Tamże, *Protokół z posiedzenia Prezydium Rady Wojewódzkiej PRON z dnia 30 stycznia 1989 roku*, k. 245-246.

¹⁰⁸ APK OS, PZPR, sygn. 27/388/0/91, KW Protokoły posiedzeń Komisji Współdziałania t. 288, *Protokół z posiedzenia Wojewódzkiej Komisji Współdziałania PZPR, ZSL i SD w dniu 28 marca 1989 roku*, k. 146.

¹⁰⁹ W tym dniu także zawiązał się Obywatelski Komitet Solidarności w Słupsku.

Ostatnie przed wyborami¹¹⁰ (ogłoszonymi na dzień 4 czerwca) kwietniowe plenarne posiedzenie Rady Wojewódzkiej prawie w całości poświęcone było roli, jaką miał odgrywać PRON w zmieniającej się sytuacji społeczno-politycznej. Między innymi postanowiono „kontynuować i rozwijać działalność na rzecz opiniowania ważnych aktów prawnych”, „wspierać działania mające na celu rozwój bazy oświatowo-wychowawczej i służby zdrowia”, „mobilizować społeczeństwo do rozwiązywania niektórych lokalnych problemów także w ramach czynów społecznych”. Zdecydowano również o przekształceniu komisji ochrony środowiska w Środkowo-Pomorski Klub Ekologiczny¹¹¹ obejmujący swoim zasięgiem województwo śląskie i koszański. Podjęto decyzję o objęciu patronatem RW PRON (powołanego przez komisję ochrony zdrowia, opieki społecznej i wychowania patriotycznego) Towarzystwa Pomocy Niepełnosprawnym¹¹².

Zbliżających się wyborów do Sejmu i po raz pierwszy w historii powojennej Polski do Senatu tym razem nie organizował PRON. Województwu śląskiemu przydzielono (według nowej ordynacji wyborczej) do obsadzenia pięć mandatów poselskich i dwa senatorskie. Kandydatury na posłów zostały zgłoszone przez PZPR, ZSL i SD, a zatwierdziła je Komisja Współdziałania. Wskazała również jako kandydatów do Senatu przewodniczącego RW PRON prof. dra hab. Andrzeja Czarnika oraz sekretarza KW PZPR Jana Kuryliczyka (w wyborach obaj kandydaci nie uzyskali wystarczającej liczby głosów). W pierwszej turze wybory wygrała opozycja, mandaty poselskie otrzymali kandydaci Komitetu Obywatelskiego (KO) Jan Król i Edward Müller, a senatorski Anna Bogucka-Skowrońska. W drugiej turze wyborów mandaty do parlamentu otrzymali Marianna Borawska i Józef Bogusz – oboje z PZPR oraz Marian Kędziński z ZSL. Do Senatu w drugiej turze mandat dostał Henryk Grządziński – kandydat KO. Wybory okazały się nie tylko ogromną porażką dla obozu rządzącego. Były także klęską dla PRON. W zmienionej politycznie rzeczywistości główny cel programowy (swoiście przez Ruch rozumiany) – „porozumienie rozdartego wewnętrznie społeczeństwa [...] poprzez demokratyzację życia publicznego i reformowanie gospodarki” – miały realizować dalej inne, w pełni demokratycznie wybrane, instytucje społeczne.

Ostatnie posiedzenie Rady Wojewódzkiej PRON w Śląsku odbyło się pod koniec października 1989 r. W podjętej uchwale kończącej jej działalność podziękowano „wszystkim działaczkom i działaczom Ruchu w województwie za aktywną i zaangażowaną pracę społeczną na rzecz porozumienia i odrodzenia narodowego”¹¹³.

¹¹⁰ Jednym z ustaleń „okrągłego stołu” było rozpisanie wcześniejszych wyborów do Sejmu i do Senatu. Podczas wyborów miała obowiązywać nowa, wspólnie ustalona ordynacja wyborcza. Nowo wybrany Sejm miał powołać rząd i prezydenta oraz w przyszłości zmienić konstytucję.

¹¹¹ Powstałe pod patronatem PRON i ZSMP Kluby Ekologiczne były monitorowane przez władze i miały za zadanie nie dopuścić do powstania opozycyjnego ruchu ekologicznego (A. Dudek, *Reglamentowana...*, s. 70 i 94).

¹¹² APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 11, *Ważniejsze postanowienia plenarnego posiedzenia Rady Wojewódzkiej PRON w Śląsku w dniu 18 kwietnia 1989 roku*, k. 67-68.

¹¹³ Tamże, *Uchwała Rady Wojewódzkiej Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego w Śląsku przyjęta na plenarnym posiedzeniu w dniu 26 października 1989 roku*, k. 90.

PRON działał w czasach „demokracji konsultacyjnej”¹¹⁴ i (nawet gdyby chciał) nie mógł wpływać na kształt tworzonych wówczas ogólnopolskich projektów. W zamierzeniach władz przeprowadzane konsultacje przez PRON i inne ciała doradcze miały tylko dawać świadomość uczestniczenia w podejmowaniu decyzji. Konsultacje wykorzystywane były propagandowo i służyły jedynie uwiarygodnieniu władzy. Tak było między innymi przy nowelizacji ustaw czy reformowaniu prawa wyborczego. O ile w pierwszym okresie po wprowadzeniu stanu wojennego Ruch miał za zadanie dać „świadectwo szerokiego poparcia społecznego” dla poczynania władz, o tyle pod koniec lat osiemdziesiątych (traktowany z niechęcią i wyśmiewany przez znaczną część społeczeństwa)¹¹⁵ był już zupełnie zmarginalizowany przez ekipę Jaruzelskiego.

Działalność słupskiego PRON zdeterminowało wysokie upartyjnienie społeczeństwa regionu słupskiego¹¹⁶ i tym chyba należałoby tłumaczyć jego aktywność w okresie stanu wojennego i po. Skupiał się przede wszystkim na podtrzymywaniu autorytetu władzy, jednocześnie jednak starał się działać na rzecz lokalnych społeczności. Z jego inspiracji opracowano m.in. program ochrony środowiska dla województw słupskiego i koszalińskiego, a także powołano Środkowo-Pomorski Klub Ekologiczny. Ze środków zgromadzonych w Narodowym Funduszu Ochrony Zdrowia powstało kilka nowych ośrodków zdrowia, przychodni, żłobków i 2 domy opieki społecznej. Z inicjatywy RW PRON utworzono Ośrodek Hipoterapii dla dzieci niepełnosprawnych i powołano Towarzystwo Pomocy Niepełnosprawnym. Fundusze gromadzone na koncie NCZPS pozwoliły na oddanie do użytku kilku szkół, przedszkoli i mieszkań dla nauczycieli. Zaangażowano przy ich budowach, rozbudowach i remontach (najbardziej zainteresowaną) miejscową ludność. Mimo iż słupski PRON „stanowił płaszczyznę realizacji programów partyjnych” (jak określił działalność Ruchu jeden z uczestników posiedzenia Komisji Współdziałania¹¹⁷), to był jednym z nielicznych w kraju, który organizował uroczyste obchody kolejnych rocznic wybuchu Powstania Warszawskiego. Przez cały okres działania borykał się także z ambiwalentnym podejściem lokalnych władz, o czym wspominał, reasumując aktywność słupskiego PRON, jej ostatni przewodniczący prof. dr hab. Andrzej Czarnik: „niektórzy przedstawi-

¹¹⁴ Tego określenia użył S. Kwiatkowski charakteryzując schyłkowe rządy PZPR w końcówce lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. S. Kwiatkowski, *Od konsultacji do demokracji*, [w:] *Polska pod rządami...*, s. 434.

¹¹⁵ Stosunek części społeczeństwa polskiego do WRON i PRON oddawały popularne wówczas powiedzenia: WRONa orła nie pokona, WRONa skona, WRON za DON, czy bardziej obsceniczne, bezpośrednio dotyczące Ruchu: Nie wierzyły OKONie, że PROŃcie wyrosnie na WRONie, PRON cię żywi, PRON cię broni, Idź do urny z PROŃciem w dłoni. W stosunku do starych stażem działaczy PZPR mawiano: stare PROŃcie w nowym froncie.

¹¹⁶ Jeszcze w pierwszej połowie 1980 r. do PZPR należało około 38 tys. członków i kandydatów. I. Hałagida, *NSZZ „Solidarność” Regionu Słupskiego (1980-1990)*, t. 1, Gdańsk 2010, s. 11.

¹¹⁷ APK OS, PZPR, sygn. 27/388/0/91, KW Protokoły posiedzeń Komisji Współdziałania t. 288, *Protokół z posiedzenia Wojewódzkiej Komisji Współdziałania PZPR, ZSL i SD w dniu 13 lutego 1987 roku*, k. 16.

ciele władz woleli nas jako dekorację imprez i uroczystości, a nie jako partnerów”¹¹⁸. Zdaje się, że nigdy zresztą dla ówczesnej władzy nimi nie byli. Znaczna część aktywnie działających członków PRON na początku dała się uwieść propagandowemu programowi Ruchu, wierząc, że można, opowiadając się zdecydowanie po jednej ze stron, naprawić istniejący system. W miarę upływu czasu i „normalizowania się” sytuacji politycznej w kraju ich zaangażowanie malało. Zebrania traktowane jako „wentyl bezpieczeństwa”, na których można było bezkarnie krytykować lokalną władzę, zarzucać jej indolencję, klakierstwo i niedotrzymywanie zobowiązań, z biegiem czasu zamieniały się w jałowe dyskusje, z których nic nie wynikało. Narastające trudności życia codziennego i realny brak wpływu na pogarszającą się rzeczywistość budziły frustrację i powodowały odchodzenie z Ruchu kolejnych działaczy. Do końca pozostali nieliczni wierni, ale czas PRON minął i Ruch nie był już PZPR potrzebny. Po raz kolejny Partia zawiodła swoich najzagorzalszych obrońców.

Bibliografia

Akty prawne

Dziennik Ustaw 1983, nr 39, poz. 175
Dziennik Ustaw 1984, nr 8, poz. 32
Dziennik Ustaw 1987, nr 14, poz. 82
Dziennik Ustaw 1987, nr 14, poz. 83
„Monitor Polski” 1987, nr 34, poz. 294

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Koszalinie. Oddział w Słupsku KW PZPR
Archiwum Państwowe w Koszalinie. Oddział w Słupsku PRON-RW
Instytut Pamięci Narodowej. Oddział w Gdańsku

Artykuły i monografie

Barcikowski K., *Wystąpienie na spotkaniu z lektorami Komitetu Centralnego w dniu 7 stycznia 1982 roku (stenogram)*, [w:] K. Barcikowski, *Porozumienia*, Warszawa 1983
Czyż A., *Państwo demokracji socjalistycznej*, [w:] *Podstawy wiedzy o PZPR (podręcznik dla kandydatów PZPR)*, Warszawa 1985
Dudek A., *Reglamentowana rewolucja. Rozkład dyktatury komunistycznej w Polsce 1988-1990*, Kraków 2004
Garlicki A., *Od maja do Brześcia*, Warszawa 1981
Goliszewski M., *Jak i dlaczego?*, Konfrontacje 1988
Hałagida J., *„Solidarność” Regionu Słupskiego (1980-1990)*, Gdańsk 2010

¹¹⁸ APK OS, PRON-RW, sygn. 27/370/0, t. 11, *Informacja o działalności Rady Wojewódzkiej PRON w Słupsku*, k. 89.

- Jaruzelski W., *Przemówienie na IX Nadzwyczajnym Zjeździe PZPR*, [w:] W. Jaruzelski, *Przemówienia 1981-1982*, Warszawa 1983
- Jaruzelski W., *Przemówienie na posiedzeniu Sejmu PRL wygłoszone 25 stycznia 1982 r.*, [w:] W. Jaruzelski, *Przemówienia 1981-1982*, Warszawa 1983
- Jaruzelski W., *Przemówienie na posiedzeniu Sejmu wygłoszone 20 października 1981 r.*, [w:] W. Jaruzelski, *Przemówienia 1981-1982*, Warszawa 1983
- Jaruzelski W., *Przemówienie na zakończenie obrad VI Plenum KC PZPR wygłoszone 28 listopada 1981 r.*, [w:] Jaruzelski W., *Przemówienia 1981-1982*, Warszawa 1983
- Jaruzelski W., *Zadania PZPR w walce o jedność partii, o umocnienie władzy ludowej, o pełną społeczną akceptację socjalizmu. Referat biura politycznego wygłoszony przez I sekretarza KC PZPR generała armii Wojciecha Jaruzelskiego*, [w:] VII Plenum KC PZPR, 24-25 lutego 1982 r. *Podstawowe dokumenty i materiały*, Warszawa 1982
- Kuciński J., *Geneza PRON*, Warszawa 1985
- Kwiatkowski S., *Od konsultacji do demokracji*, [w:] *Polska pod rządami PZPR*, red. M.F. Rakowski, Warszawa 2000
- Radłowski G., „*Ruch Porozumienia Narodowego*” na Białostocczyźnie w latach osiemdziesiątych XX wieku. *Zarys problematyki*, „*Studiach Podlaskie*” t. XVII, Białystok 2007/2008
- Rakowski M.F., *Porozumienie – rozszyfrujmy to zakłęcie*, [w:] M.F. Rakowski, *Trudny dialog*, Warszawa 1983
- Roszkowski J., *IX Nadzwyczajny Zjazd*, [w:] *Polska pod rządami PZPR*, red. M.F. Rakowski, Warszawa 2000
- Ruzikowski T., *Stan wojenny w Warszawie i województwie stołecznym 1981-1983*, Warszawa 2013
- I Kongres Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego 7-9 maj 1983 roku. Materiały i dokumenty*, Warszawa 1983
- Trudne drogi odrodzenia*, „*Zbliżenia*” 1982, nr 18
- „*Zbliżenia*” 1982, nr 33

Internet

- Od lutego 1981 r. do listopada 1985 r. Reocities*, www.reocities.com/wojciech_jaruzelski/zyciorys4.html
- goliszewski.bcc.org.pl/pliki/artykuly/1988_konfrontacje_jak.pdf

Summary

An outline of Patriotic Movement for National Rebirth in Slupsk voivodship in the years of 1983-1989

In Slupsk, a quasi-social organization created by Polish United Workers' Party (PZPR) began operating at the end of January 1982. It was supposed to constitute a platform for political agreement among all environments that accepted the political system of the People's Republic of Poland and supported the activities of the Military Council of Na-

tional Salvation. In the second part of September 1982, Temporary Council for Programme and Coordination of Patriotic Movement for National Rebirth (PRON) was established and its chairman was Ludwik Downar-Zapolski. He was also the first chairman of Voivodship Council (RW) of PRON. Towards the end of 1982, there were 231 units of the movement in Slupsk voivodship, which united over 4 thousand people. Creating the Voivodship Council of PRON facilitated creation of more units of OKON (Civic Committee for National Salvation) and PRON. At the peak of its operation there were nearly 700 units at the basic level in Slupsk voivodship, and in 45% of villages there were also village units. After overtaking the tasks of the Front for National Unity resolved in July 1983, PRON became another superficial organization completely subordinate to PZPR. The operations of Slupsk PRON was determined by high numbers of party members from Slupsk region and focused mostly on sustaining the authority of government officials. Touting all activities was to convince the society that PRON was the guarantee of stabilization and social reconciliation. However, they were grappling with an ambivalent attitude of the local authorities to their activities, which was emphasized by its last chairman prof. dr hab. Andrzej Czarnik while summing them up during the last session of the Voivodship Council of PRON at the end of October 1989.

